

Člověk v tísni
SPOLEČNOST PŘI ČT, O. P. S.

RAXEN

Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006

Monitorovací zprávu o projevech rasismu, xenofobie a antisemitismu na území České republiky zpracovala obecně prospěšná společnost Člověk v tísni v rámci projektu RAXEN (European Racism and Xenophobia Information Network).

Praha, říjen 2006

PŘEDMLUVA

Předložená zpráva je souhrnem informací, které v rámci projektu RAXEN v roce 2006 shromáždily Člověk v tísni – společnost při České televizi, o. p. s. a její partnerské organizace. Zpráva byla následně předána Evropskému monitorovacímu centru (EUMC). Posláním centra je prostřednictvím evropské sítě národních RAXEN center shromažďovat spolehlivá, objektivní a srovnatelná data a informace o projevech rasismu, xenofobie a antisemitismu v členských státech Evropské Unie.

Síť RAXEN je složena z 25 národních center ze všech států Unie. Společnost Člověk v tísni společně s organizacemi Tolerance a občanská společnost, Centrum pro integraci cizinců, Bejt Praha a Centrem aplikované antropologie Západočeské univerzity v Plzni plní roli tohoto centra v České republice od května 2004.

Na základě shromážděných dat jsou zpracovávány srovnávací studie a formulována opatření potírající projevy rasismu, xenofobie, antisemitismu a islamofobie na evropské úrovni.

Vzhledem k termínu zpracování (říjen 2006) nebyly dostupné všechny oficiální údaje za letošní rok a zpráva se tak v řadě případů odvolává na údaje z roku 2005.

OBSAH

1. SHRNU TÍ

2. LEGISLATIVA

- 2.1 Přijetí a dopad Směrnic Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti a 2000/78/EC o rovnosti v zaměstnání 4
- 2.2. Začlenění směrnice Rady EU 2003/109/EC do českého právního řádu a její dopad 5
- 2.3 Trestně – právní úprava ochrany proti rasismu, xenofobii a antisemitismu 5
- 2.4 Zprávy a studie 8
- 2.5 Legislativní opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu 9

3. ZAMĚSTNANOST

- 3.1 Zdroje informací 11
- 3.2 Zjištění a statistická data 11
- 3.3 Zprávy a studie 12
- 3.4 Přijetí a dopad Směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti 13
- 3.5 Zvláštní úřady zaměřené na problematiku diskriminace 13
- 3.6 Diskriminace na pracovišti na základě náboženské víry 14
- 3.7 Účast imigrantů a menšin v odborových svazech 14
- 3.8 Sledování pracovních podmínek imigrantů a menšin 14
- 3.9 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu v oblasti zaměstnanosti 14

4. VZDĚLÁVÁNÍ

- 4.1 Zdroje informací 18
- 4.2 Zjištění a statistická data 18
- 4.3 Zprávy a studie 20

- 4.4 Přijetí a dopad Směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti 20
- 4.5 Státní předpisy týkající se multikulturního vzdělávání a vzdělávání menšin ... 21
- 4.6 Náboženská symbolika ve školství 22
- 4.7 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu v oblasti vzdělávání 22

5. BYDLENÍ

- 5.1 Zdroje informací 24
- 5.2 Zjištění a statistická data 24
- 5.3 Zprávy a studie 27
- 5.4 Přijetí a dopad Směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti 28
- 5.5 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu v oblasti bydlení 28

6. RASOVĚ MOTIVOVANÉ NÁSILÍ A KRIMINALITA

- 6.1 Zdroje informací 30
- 6.2 Zjištění a statistická data 31
- 6.3 Současné trendy v statistických datech 32
- 6.4 Veřejná dostupnost oficiálních dat 34
- 6.5 Zprávy a studie 34
- 6.6 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu . 35

PŘÍLOHY

- 1 Průvodce statistickými daty rasově motivovaných trestných činů v roce 2005 .. 38
- 2 Islamofobie v ČR – doplnění na základě dotazů položených Odboru bezpečnostní politiky ministerstva vnitra (OBP) 38
- 3 Antisemitismus v ČR 39

SHRNU TÍ

Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006 (dále jen Zpráva) vychází z národních oficiálních i neoficiálních zdrojů a zdrojů mezinárodních organizací a sítí, které sledují diskriminaci v České republice (Amnesty International, ENAR). Česká legislativa nadále nedovoluje získávat a shromažďovat údaje o etnických menšinách a etnickém původu a ve většině sledovaných oblastí není diskriminaci možné statisticky sledovat na základě oficiálních dat. Nejdůležitějším zdrojem informací tak zůstávají kvalitativní výzkumy nestátních neziskových organizací, výzkumných a univerzitních pracovišť a médií. Nejvýznamnějším takovým výzkumem byla v roce 2006 Analýza sociálně vyloučených romských lokalit, která poskytuje cenné informace o aktuálním stavu diskriminace ve většině sledovaných oblastech.

Téměř veškeré relevantní zdroje se shodují na tom, že mezi skupiny nejvíce ohrožené diskriminací v České republice patří **Romové**, a to zejména ti, jenž žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Česká vláda se rozhodla pro inovaci v řešení tohoto problému, silnou motivací je budoucí finanční podpora z Evropského sociálního fondu.

V průběhu roku 2006 byla zahájena řada inovativních projektů podpořených právě z prostředků **Evropského sociálního fondu**. Lze předpokládat, že jejich realizace bude mít pozitivní vliv na potírání diskriminace. Vzhledem ke krátké době, která uplynula od jejich zahájení, je však zatím předčasné hodnotit jejich skutečný dopad.

V České republice stále nebyla transponována **Směrnice Rady EU 2000/43/EC** o rasové rovnosti. Záměrem bylo transponovat ji prostřednictvím jediného univerzálního právního předpisu, tzv. Antidiskriminačního zákona. Ten však byl v průběhu roku 2006 Par-

lamentem ČR odmítnut a ochrana proti diskriminaci tak zůstává ve všech sledovaných oblastech (s výjimkou zaměstnanosti) roztržštěná.

V rámci jednotlivých sledovaných oblastí byly v průběhu roku 2006 zaznamenány následující nejvýznamnější události:

Legislativa

- » Směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti a 2000/78/EC o rovnosti v zaměstnání dosud nebyly plně transponovány do českého právního řádu.
- » Směrnice Rady EU 2003/109/EC o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty, byla již plně transponována do českého právního řádu.
- » Novela občanského zákoníku týkající se nájmu bytu (zákon č. 107/2006 Sb.) by ve svém důsledku potenciálně mohla mít diskriminační účinky. Tato novela přináší zásadní změny týkající se zejména výpovědi z nájmu bytu.

Zaměstnanost

- » Romové jsou nejvýznamnější skupinou obyvatel postiženou diskriminací na trhu práce. Jako klíčový nástroj boje proti této diskriminaci byl pro budoucí období identifikován Evropský sociální fond.
- » Byl přijat nový zákoník práce, který implementuje některá ustanovení týkající se zákazu diskriminace v oblasti pracovních vztahů z evropské směrnice 2000/43/EC. Oblast zaměstnanosti je tak jedinou, kde existuje ucelená ochrana proti diskriminaci.

Vzdělávání

- » Odborné studie potvrzují přetrvávající trend segregace romských žáků.
- » Druhým rokem je v platnosti nový školský zákon, který zrušil zvláštní školy a nahradil je školami speciálními. V řadě případů se však ukazuje, že tato změna byla pouze formální.
- » Evropským soudem pro lidská práva bylo rozhodnuto v kauze „D.H. a ostatní versus Česká republika“. Verdikt soudu představuje precedens a potvrzuje, že diskriminace ve školství je velmi obtížně prokazatelná.

Bydlení

- » Pokračuje trend vytváření sociálně vyloučených, převážně romských lokalit (ghett) na okrajích měst.
- » Mechanismus vytváření sociálně vyloučených lokalit (ghett) byl v průběhu roku 2006 popsán v několika kvalitativních studiích.

Rasově motivované násilí a kriminalita

- » V České republice stále není možné sledovat etnicitu obětí a pachatelů rasově motivované kriminality. Na základě oficiálních statistik je pouze sledován případný rasový motiv deliktů. Míra rasově motivované kriminality zůstává v roce 2006 víceméně konstantní.
- » Neexistuje žádný nezávislý subjekt, který by systematicky monitoroval rasově motivovanou kriminalitu a etnicitu pachatelů a obětí.
- » Neexistuje žádný program podpory zaměřený specificky na oběti rasově motivované kriminality.

2. LEGISLATIVA

2.1 Přijetí a dopad Směrnic Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti a 2000/78/EC o rovnosti v zaměstnání

Směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti a 2000/78/EC **o rovnosti v zaměstnání** dosud nebyly plně transponovány do českého právního řádu. Až na drobné výjimky jako je např. přenesení důkazního břemene transponovaného ustanovením § 133a občanského soudního řádu, mají být uvedené směrnice plně transponovány tzv. antidiskriminačním zákonem. Jeho návrh však zatím není schválen Parlamentem ČR, pravděpodobně bude opět projednáván na podzim 2006. Není tedy možné popsat pozitivní dopad tohoto zákona ani další případy (s výjimkou níže uvedeného) interpretující směrnice.

Dne 26. dubna 2006 vynesl Ústavní soud ČR pod č. 419/2006 Sb. nález, kterým zamítl návrh Krajského soudu v Ústí nad Labem na zrušení ustanovení § 133a odst. 2 občanského soudního řádu, kterým byl do českého právního řádu transponován požadavek směrnice Rady EU 2000/43/EC na přenesení důkazního břemene žalobce na žalovaného ve sporech týkajících se rasové diskriminace.

Podstatou sporu, který měl Krajský soud v Ústí nad Labem rozhodnout, bylo to, že čtyři žalobci romské národnosti navštívili restauraci žalovaných a odmítli být personálem obslouženi s tím, že restaurace je soukromým klubem, jehož nejsou členy. Žalobci projevíli zájem stát se členy klubu, na což jim bylo sděleno, že si mohou pouze dát jedno pivo a odejít. Bezprostředně poté byli v restauraci bez jakýchkoliv dotazů a požadavků na klubové karty obslouženi tři neromské osoby. Žalobci postup personálu vnímali jako raso-

vou diskriminaci snižující jejich důstojnost a domáhali se omluvy a zaplacení náhrady nemajetkové újmy v penězích.

Ve svém rozhodnutí se Ústavní soud vypořádává s názorem Krajského soudu, že zmíněné ustanovení občanského soudního řádu je v rozporu s ústavně zakotveným základním právem na spravedlivý soudní proces tím, že porušuje princip rovnosti účastníků soudního řízení, neboť přesunem důkazního břemene z žalobce na žalovaného je strana žalující nespravedlivě zvýhodněna, neboť nemusí prokazovat, co se mělo stát a proč je žalováno, zatímco strana žalovaná je nespravedlivě znevýhodněna, neboť by měla prokázat, co se nestalo, ačkoliv s potřebností takového důkazu nemohla předem počítat.

V řízení předložili svá stanoviska k návrhu Krajského soudu Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, Senát Parlamentu ČR, Ministerstvo spravedlnosti a European Roma Rights Center. Ústavní soud poté návrh zamítl jako neopodstatněný a v odůvodnění zásadním způsobem interpretoval výše zmíněné ustanovení (a v té souvislosti rovněž i ustanovení § 133a odst. 1 občanského soudního řádu, kterým byl transponován obdobný požadavek týkající se však pouze pracovních sporů).

Ústavní soud konstatoval, že specifická úprava dokazování ve sporech týkajících se diskriminace skutečně do určité míry zvýhodňuje stranu žalující na úkor žalované, která se před soudem ničeho nedomáhá a přesto má dokazovat něco, co netvrdila. Přenesení důkazního břemene však není automatické, neboť osoba tvrdící, že je obětí diskriminace, musí nejdříve soudu předložit skutečnosti dostatečně odůvodňující závěr o existenci možné diskriminace, byť to ze slovního znění ustanovení § 133a dostatečně jasně nevyplývá. Zda znevýhodnění žalované strany je možno považovat za protiústavní závisí na tom, zda toto znevýhodnění sleduje z hlediska objektivního a rozumného ospravedlnění legitimní cíl a pokud ano, pak zda je mezi tímto legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení přiměřený vztah (proporcionalita). Legitimnost cílů sledovaných ustanovením § 133a je dána tím, že zmíněné ustanovení bylo začleněno do českého práva k naplnění závazků vyplývajících z příslušných evropských směrnic, jejichž východiskem je poskytnutí účinné právní ochrany osobám, jež byly předmětem diskriminace. Pokud jde o přiměřenost vztahu mezi použitými prostředky a sledovaným cílem, konstatoval

Ústavní soud, že podmínka nezbytná pro přenesení důkazního břemene (totiž že žalující strana předloží soudu skutečnosti nasvědčující, že došlo k diskriminaci) není v § 133a dostatečně transparentně vyjádřena, avšak ústavně konformním výkladem lze dospět k závěru, že aplikace ustanovení § 133a vyžaduje, aby žalující strana nejprve sama prokázala *prima facie* zásah; nepostačí tedy pouhé její nepodložené tvrzení o údajné diskriminaci. Neprokáže-li žalující strana, že s ní nebylo zacházeno obvyklým, tedy neznevýhodňujícím způsobem, nemůže v řízení uspět. Dále pak žalující strana musí tvrdit, že znevýhodňující zacházení bylo motivováno diskriminací na základě rasového či etnického původu. Tuto motivaci však již prokazovat nemusí, ta se v takovémto případě předpokládá a je na žalovaném, aby ji vyvrátil.

Ústavní soud takto tedy vyložil ustanovení § 133a občanského soudního řádu v souladu s evropskými antidiskriminačními směrnicemi, jakož i rozsudky Evropského soudního dvora, posoudil toto ustanovení jako souladné se základním právem na spravedlivý proces a zároveň na závěr svého nálezu doporučil zákonodárcům ke zvážení, zda transpozici výše uvedených směrnic Rady EC nelze provést pro adresáty příslušných procesních norem způsobem poněkud zřetelnějším.

2.2. Začlenění směrnice Rady EU 2003/109/EC do českého právního řádu a její dopad

Směrnice Rady EU 2003/109/EC o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajících rezidenty, byla již plně transponována do českého právního řádu, a to zákonem č. 161/2006 Sb., kterým byl novelizován zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců. Novela transponující směrnici nabyla účinnosti dne 27. dubna 2006.¹ Podle této novely má každý občan třetí země právní nárok na získání trvalého pobytu po nepřetržitém pětiletém pobytu na území republiky. To zásadním způsobem

¹ Uvedenou novelou byly do českého práva rovněž transponovány směrnice Rady 2004/38/EC o právu občanů EU a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států a dále směrnice Rady 2004/81/EC týkající se vydávání povolení k pobytu občanům třetích zemí, kteří se stali obětmi obchodování s lidmi nebo kteří se stali objekty převaděčství a spolupracují s příslušnými orgány.

vylepšilo postavení cizinců v ČR. Vzhledem k velmi krátkému období účinnosti novely však zatím nejsou k dispozici žádné zprávy o konkrétním dopadu novely či (ať již soudních nebo správních) případech, které by ji interpretovaly.

2.3 Trestněprávní úprava ochrany proti rasismu, xenofobii a antisemitismu

Základními právními normami v oblasti českého trestního práva jsou zákon č. 140/1961 Sb. (trestní zákon – hmotněprávní norma) a zákon č. 141/1961 Sb. (trestní řád – procesní norma).

Trestní zákon je dělen na obecnou část, v níž jsou obsaženy obecná ustanovení o podmínkách trestnosti, trestech apod. a zvláštní část obsahující jednotlivé skutkové podstaty trestných činů.

Dále uvedená ustanovení směřující k potlačování rasismu a xenofobie se již týkají konkrétních skutkových podstat jednotlivých trestných činů popsanych ve zvláštní části trestního zákona.

Podle § 196 trestního zákona (trestný čin „Násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci“) hrozí trest odnětí svobody maximálně 1 roku tomu, kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu. Přísněji (odnětím svobody na 6 měsíců až 3 roky) pak může být podle odst. 2 tohoto ustanovení potrestán ten, kdo ušije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání. Stejně může být potrestán ten, kdo se spolčí nebo srotí k spáchání takového činu. Rasový motiv je tedy u tohoto trestného činu důvodem pro uložení přísnějšího trestu.

Výkladem skutkové podstaty trestného činu násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2 trestního zákona především z hlediska tzv. rasové motivace se

zabývá rozhodnutí Nejvyššího soudu 2 Tzn 85/97 ze dne 9. 7. 1997. Podle něj je chráněným objektem u trestného činu podle § 196 odst. 2 především svoboda politického přesvědčení a vyznání a rovnost lidí bez ohledu na jejich národnost a rasu. Trestní zákon mu v citovaném ustanovení poskytuje ochranu před útoky motivovanými právě politickým přesvědčením, národností, rasou, vyznáním nebo nedostatkem vyznání napadených osob. Ačkoliv je skutková podstata trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2 zaměřena především na postih pachatelů, jejichž politické přesvědčení, národnost, rasa nebo vyznání jsou odlišné od napadených osob, gramatický a logický výklad citovaného ustanovení vede k závěru, že tohoto trestného činu se může pachatel dopustit i vůči skupině obyvatelů nebo jednotlivci stejného politického přesvědčení, národnosti, rasy nebo vyznání, jaké má pachatel (v tomto konkrétním případě se jednalo o vyhrožování násilím a následným napadením Roma dvěma osobami rovněž romského původu údajně právě z důvodu příslušnosti k romskému etniku).

Podle § 198 trestního zákona (trestný čin „Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení“) kdo veřejně hanobí některý národ, jeho jazyk, některou etnickou skupinu nebo rasu, může být potrestán odnětím svobody až na dva roky a pokud takovýto čin spáchá nejméně se dvěma osobami, hrozí mu trest odnětí svobody až na 3 roky. Hanobením se přitom rozumí hrubé znevážení, potupení nebo zesměšnění, ať již slovní, obrazové či jiné (např. hanobící gesto). Urážlivost projevu může vyplývat buď z jeho obsahu či formy. Čin je spáchán veřejně, pokud je učiněn ve formě tiskoviny, filmu, rozhlasem, televizí či jiným obdobně účinným způsobem anebo před více než dvěma současně přítomnými osobami.

Podle § 198a trestního zákona (trestný čin „Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod“) může být potrestán odnětím svobody maximálně na 2 roky ten, kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Stejně může být potrestán ten, kdo se spolčí nebo srotí k spáchání tohoto činu. Přísněji (odnětím svobody na 6 měsíců až 3 roky) může být potrestán ten, kdo tento čin spáchá tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem a rovněž ten, kdo se účastní aktivně

činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou nebo náboženskou nenávist.

Trestní zákon sice pojem podněcování přímo nedefinuje, nicméně vykládán je co nejširším způsobem. Podle ustálené soudní rozhodovací praxe se podněcováním rozumí jakýkoliv projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist některému národu, rase, náboženství, třídě, nebo jiné skupině osob anebo vyvolat jednání dalších osob vedoucí k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Na formě projevu přitom nezáleží. Podněcování se může stát přímo, nepřímo i skrytě. Podněcování může být adresováno neurčitému okruhu a počtu osob, ale spadá sem i jednání vůči individuálně nebo druhotně určeným osobám.

K tomuto ustanovení se vztahuje rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 6 Tdo 524/2002 ze dne 18. 12. 2002, v němž se konstatuje, že pokud pachatel vydá ústně příkaz svým dvěma zaměstnancům (kteří ho následně realizovali), jímž zakazuje vstup do baru a herny osobám romské národnosti, chybí v jeho jednání zákonný znak, že se tak stalo veřejně, tak jak to má na mysli ustanovení § 198a trestního zákona. Takovéto jednání by mohlo být posouzeno jen jako návod k tomuto trestnému činu za předpokladu, že následné jednání pachatelů by obsahovalo všechny formální a materiální znaky trestného činu podle § 198a odst. 1 trestního zákona².

Dalšími trestnými činy, u nichž se objevuje zvláštní zájem společnosti na potlačování rasismu jsou trestné činy namířené proti životu a zdraví, konkrétně „Vražda“ (§ 219 trestního zákona) a „Ublížení na zdraví“ (§ 221 a 222 trestního zákona). Trestní zákon zde (podobně jako v případě trestného činu „Násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci“) upravuje tzv. základní skutkové podstaty vraždy a ublížení na zdraví a v samostatném ustanovení pak tzv. kvalifikované skutkové podstaty těchto činů, které jsou přísněji trestné a u nichž je důvodem přísnějšího postihu právě zvláštní motiv či pohnutka spočívající v spáchání takového činu na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání. V případě

² Trestným činem „Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod“ by však mohla být např. veřejná výzva majitelům restaurací, aby do nich zakázali přístup Romům.

vraždy hrozí rasově motivovanému pachateli trest odnětím svobody na 12 až 15 let nebo výjimečný trest (tj. trest odnětí svobody v rozmezí 15–25 let, popř. na doživotí), v případě ublížení na zdraví hrozí trest odnětí svobody na 1–5 let a 3–10 let v případě způsobení těžké újmy na zdraví.

Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu 4 Tz 35/2001 ze dne 29. 3. 2001 však už není tímto ustanovením chráněn poškozený, který vystoupil na ochranu osoby napadené právě pro svoji rasu, národnost apod.

U trestného činu vraždy s rasovým motivem je třeba zmínit mediálně známý případ vraždy Roma skupinou příslušníků hnutí skinheads. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí 2 Tzn 123/97 ze dne 26. 2. 1998 dospěl ke kladné odpovědi na otázku, zda je za vraždu s rasovým motivem třeba považovat jednání skupiny skinheadů, kteří zahnali s použitím násilí a výhrůžek několik Romů do řeky, vyhrožovali jim zabitím, obsazením břehů řeky, házením kamenů a jiných předmětů zabránili Romům vylézt z řeky, přičemž tito byli nuceni plavat, neboť nedosáhli na dno a v důsledku toho jeden z Romů do příjezdu policie utonul.

Podobně jako u vraždy a ublížení na zdraví je pohnutka – spáchání trestného činu na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání – důvodem pro uložení vyššího trestu i u trestných činů „Vydírání“ podle § 235 odst. 2 písm. f) trestního zákona a „Poškození cizí věci“ podle § 257 odst. 2 písm. b) trestního zákona.

Dalším trestným činem, který je v trestním zákoně upraven za účelem zajištění rovnoprávnosti všech lidí a ochrany společnosti před rasismem a xenofobií, je „Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka“ (§ 260, 261 a 261a trestního zákona).

V § 260 je postižena podpora či propagace hnutí prokazatelně směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, hlásání národnostní, rasové, náboženské či třídní zášti nebo zášti vůči jiné skupině osob. Za takovýto čin hrozí pachateli trest odnětí svobody na 1 – 5 let

nebo dokonce na 3 – 8 let, pokud by čin spáchal tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem, pokud by jej spáchal jako člen organizované skupiny anebo pokud by jej spáchal za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu 3 Tdo 651/2002 ze dne 12. 9. 2002 je za propagaci hnutí ve smyslu § 260 trestního zákona potřeba považovat mimo jiné i činnost, spočívající ve veřejném vystavování předmětů opatřených nacistickými symboly a jejich nabízení za účelem jejich výměny nebo prodeje. Mezi uvedené předměty lze zahrnout i předměty vojenské (tzv. militárie), přičemž z hlediska zavinění stačí, věděl-li pachatel, že nabízené předměty mají shora uvedený charakter, a že je zpřístupňuje většímu okruhu osob.

K § 260 trestního zákona se váže i rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 5 Tdo 337/2002 ze dne 24. 7. 2002. V něm Nejvyšší soud posuzoval dovolání vydavatele, který byl odsouzen za vydání knihy Adolfa Hitlera *Mein Kampf*. Nejvyšší soud předchozí rozhodnutí soudu zrušil a věc vrátil k došetření Policii ČR s tím, že nebylo zatím prokázáno, že by se obžalovaný dopustil trestného činu. Nižší soudy totiž posoudili vydání knihy *Mein Kampf* jako propagaci a podporu fašismu (resp. nacismu) jakožto hnutí minulých a zároveň i antisemitismu jakožto hnutí současného. Nejvyšší soud však výkladem ustanovení § 260 dovodil, že musí jít o podporu a propagaci hnutí skutečně existujícího a působícího v době, kdy mělo dojít ke spáchání trestného činu. Může jít přitom i o hnutí formálně neregistrované, avšak musí jít o konkrétní hnutí, tedy v určité míře organizovanou a strukturovanou skupinu osob, která má alespoň zřetelné kontury, společné postoje a orientaci zaměřenou na dosažení některého v ustanovení § 260 odst. 1 trestního zákona uvedeného cíle. Antisemitismus však není hnutím, nýbrž ideologií hlásající nenávisť k Židům, která může sloužit jako myšlenkový zdroj pro různá hnutí. Musí být tedy prokázáno, že jednáním obviněného (v daném případě vydáním knihy *Mein Kampf*) bylo podporováno či propagováno konkrétní v té době existující hnutí a dále musí být vždy prokázán úmysl obviněného vydáním knihy podporovat nebo propagovat takovéto hnutí.

Podle § 261 trestního zákona může být potrestán trestem odnětí svobody na 6 měsíců až 3 roky ten, kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 260.

Podle § 261a trestního zákona pak mohou být postiženi zejména šířitelé tzv. „osvětimské lži“. Podle tohoto ustanovení ten, kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické nebo komunistické genocidium nebo jiné zločiny nacistů nebo komunistů proti lidskosti, může být potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až 3 roky.

Ustanovení, jehož účelem je ochrana před rasismem, lze nalézt i v trestním řádu, který je procesním předpisem. Podle § 399 (odst. 2 písm. b)) trestního řádu, upravujícího povolení a provedení vydání pachatele trestného činu, který není občanem ČR, k trestnímu stíhání popř. k výkonu trestu do zahraničí, může (i když je jinak vydání přípustné) ministr spravedlnosti rozhodnout, že vydání osoby nepovolí. Učinit tak má zejména, jestliže je důvodná obava, že vyžádaná osoba by v dožadujícím státě byla vystavena pronásledování z důvodu svého původu, rasy, náboženství, příslušnosti k určité národnosti nebo jiné skupině, státního občanství nebo pro její politické názory.

Statistika pravomocně odsouzených osob za jednotlivé trestné činy v roce 2005³

Statistiky za rok 2006 nejsou zatím k dispozici.

Trestný čin	Počet pravomocně odsouzených
§ 198 – Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení	45
§ 198a – Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	3
§ 260 – Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	21
§ 261 – Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	79
§ 261a – Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	0

pozn.: U trestných činů jako vražda, ublížení na zdraví ad. (u nichž je rasový motiv důvodem pro uložení přísnějšího trestu) tato statistika neuvádí, v kolika případech byl odsouzeným prokázán rasový motiv, proto je neuvádíme.

3 Ministerstvo spravedlnosti ČR, <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=399&d=8546>, 15. 9. 2006

2.4 Zprávy a studie

V první polovině roku 2006 byla zveřejněna zpráva European Network Against Racism (ENAR) Shadow report 2005, kterou za Českou republiku vytvořila nevládní organizace Liga lidských práv. ENAR Shadow report pokrývá období 12 měsíců a představuje shromáždění informací a dat nevládních organizací zabývajících se potíráním rasismu, ochranou lidských práv a zprostředkováním právní a jiné pomoci těm, kdo se setkávají s diskriminací a nerovným zacházením. Podle zprávy není situace v oblasti rasové diskriminace v ČR nijak dramatická, nicméně diskriminace se stále objevuje, a to jak veřejná tak i skrytá⁴. Zpráva informuje o neschválení Zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací, tedy tzv. Antidiskriminačního zákona, a dále o schválení Zákoníku práce, který obsahuje definice přímé i nepřímé diskriminace. Zpráva identifikuje Romy jakožto hlavní oběti diskriminace v České republice. Konstatuje, že v této oblasti se situace nijak nemění. Zpráva zdůrazňuje, že romské ženy patří mezi nejohroženější oběti diskriminace a uvádí případ z března 2005, kdy vrchní soud uznal žalobu Romky Viery Dunkové-Beňové, která byla z rasových důvodů odmítnuta při žádosti o práci prodavačky.

V té souvislosti sestavila Liga lidských práv ve spolupráci s ENAR praktickou brožuru pro ty, kteří se domnívají, že byli vystaveni diskriminaci na základě své rasy, pohlaví, náboženství nebo příslušnosti s menšinou. Brožura obsahuje i kontakty na organizace, které v tomto ohledu nabízejí pomoc v případě diskriminace.⁵

Dne 23. 5. 2006 vydala Amnesty International zprávu o stavu lidských práv v ČR, která mimo jiné výslovně zmiňuje diskriminaci Romů a rasistické útoky jako jedny z výzev pro veřejnou politiku. Zpráva upozorňuje na to, že Romové byli nadále vystaveni diskriminaci v oblasti zaměstnání, bydlení a přístupu ke vzdělání. Často čelili násilným útokům ze strany rasisticky smýšlejících jedinců.⁶

4 Liga lidských práv, www.llp.cz

5 http://www.llp.cz/subdomains/cz/images/stories/soubory/enar_brochure.czechrepublic_cz_final.pdf

6 <http://web.amnesty.org/report2006/cze-summary-eng>

Ve sledovaném období nebyly publikovány žádné jiné významné zprávy týkající se daného tématu.

2.5 Legislativní opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu

(i)

a) V dubnu 2006 byl přijat nový zákoník práce (zákon č. 262/2006 Sb.), základní norma upravující pracovněprávní vztahy. Účinnosti má nabýt k 1. lednu 2007. Tento zákon však zjevně počítá s přijetím tzv. Antidiskriminačního zákona, neboť v kapitole nazvané „Rovné zacházení, zákaz diskriminace a důsledky porušení práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů“ pouze velmi obecně stanoví, že v pracovněprávních vztazích je zakázána jakákoliv diskriminace a v ostatním odkazuje na zvláštní předpis, kterým má být právě dosud nepřijatý antidiskriminační zákon. (V dosud platném zákoníku práce je diskriminace v pracovněprávních vztazích upravena poměrně detailně.)

b) Potencionálně by ve svém důsledku mohla mít diskriminační účinky novela občanského zákoníku týkající se nájmu bytu (zákon č. 107/2006 Sb.). Tato novela přináší zásadní změny týkající se zejména výpovědi z nájmu bytu – do 31. 3. 2006 platilo, že chtěl-li pronajímatel vypovědět smlouvu o nájmu bytu, musel nájemce žalovat u soudu a prokázat, že nájemce porušil své povinnosti (např. tím, že nezaplatil nájemné za více než 3 měsíce). Nyní dá pronajímatel v takovém případě nájemci výpověď a je na nájemci, aby se sám obrátil na soud a domáhal se určení, že jemu daná výpověď je neplatná. Je tedy na nájemci, aby se sám aktivně bránil a prokazoval u soudu, že výpověď mu byla dána neprávem. S ohledem na nízké právní povědomí zejména u Romů a dalších sociálně slabých skupin obyvatel, na finanční náročnost soudního řízení a rovněž s ohledem na nedostatečně zajištěný přístup k bezplatné právní pomoci může dojít k tomu, že uvedenou změnou občanského zákoníku budou nejvíce postiženy právě uvedené skupiny obyvatel.

(ii)

a) Vláda ČR stejně jako v minulých letech finančně podporuje projekty zaměřené na rozvoj tolerance a porozumění mezi majoritou a menšinami formou Kampaně proti rasismu 2006 – Projekt tolerance. Projekty by měly být zacílené zejména na boj s latentním rasismem a xenofobií majoritní společnosti a medializovat odmítavý postoj vlády České republiky k rasistickým předsudkům. Vzhledem k tomu, že smyslem kampaně je oslovit více cílových skupin, budou realizátory kampaně tři různé subjekty, které zrealizují samostatné projekty ve třech kategoriích.

Kategorie I: Projekt „Národní vzdělávací a osvětové aktivity“ realizovaný v rámci Akčního programu Evropského společenství pro boj s diskriminací (2001 – 2006)

Kategorie II: Projekty propagačního charakteru, vzbuzující porozumění a toleranci k etnickým menšinám a jiným kulturám prostřednictvím komunikační strategie Public Relations.

Kategorie III: Osvětově-vzdělávací a osvětově-umělecké projekty a akce, zaměřené na výchovu k toleranci k etnickým menšinám a jiným kulturám.⁷

b) Nezisková organizace Multikulturní centrum Praha realizuje projekt „Antidiskriminační vzdělávání pracovníků veřejné zprávy“, který se snaží formou vzdělávacího programu přispět nejen k rozpoznávání a předcházení projevů diskriminace, ale i dosáhnout systémových změn v legislativě ČR. Projekt probíhající od 1. 11. 2005 do 31. 10. 2006 vznikl za podpory EU v rámci programu Transition Facility 2004 a Kanadského velvyslanectví v Praze.⁸ Partnerem projektu je Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR, o. p. s., Praha.

⁷ http://web2006.vlada.cz/cs/rvk/zmocnenec/Kampan_proti_rasismu_2006/default.html

⁸ <http://www.mkc.cz/cz/vzdelavani-313377/antidiskriminacni-vzdelavani.html>

Cíle projektu jsou:

- » **vzdělávací:** Jedná se o vytvoření antidiskriminačního protipředsudkového a praktického školení, které bude určeno všem pracovníkům veřejné správy a velmi úzce specifikováno dle jejich profesních a vzdělávacích potřeb.
- » **systémové:** Multikulturní centrum Praha se snaží zavést tento Antidiskriminační vzdělávací program do stálé nabídky akreditovaných školení průběžného vzdělávání pro zaměstnance veřejné správy. Vyškolení pracovníci budou ve své praxi v budoucnosti schopni sami rozpoznat a řešit projevy diskriminačního jednání, účinně jim předcházet, upozorňovat na nebezpečí diskriminačního chování v běžné praxi veřejné správy, šířit příklady tzv. dobré praxe ve svých pracovních kolektivech, poskytnout prvotní pomoc obětem diskriminace, poskytovat kvalitní konzultace o aktuálních tématech antidiskriminace, a tím tedy i zvyšovat obecné povědomí o antidiskriminačních opatřeních EU i jejich implementace v legislativě ČR.
- » **poradensko-informační:** Publikační činností v odborných periodikách, zřízením nové knihovny a webové sekce a nově vytvořeným manuálem chce Multikulturní centrum Praha přispět k etablování diskriminace jako legitimního, seriózního a celospolečenského tématu v odborných i veřejných diskuzích. Na závěr projektu bude vydána publikace "Diskriminace – manuál pro pracovníky veřejné správy".

Projekt lze hodnotit jako inovativní zejména v tom směru, že antidiskriminační vzdělávání úředníků státní správy dosud nebylo takto specificky realizováno. Lze předpokládat, že projekt bude po svém skončení prezentován jako příklad dobré praxe.

c) Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS) vyhlásila v září 2006 výzvu k předložení návrhů projektů, které se zabývají podporou zavádění a aplikace antidiskriminační legislativy, a to v rámci finanční pomoci EU v programu Transition Facility „Podpora implementace antidiskriminačního zákona a antidiskriminačního acquis nestátními neziskovými organizacemi“.⁹

⁹ <http://www.nros.cz/>

Mezi očekávané výsledky programu patří například:

- » zvýšení povědomí veřejnosti, ohrožených skupin, obecních a krajských úřadů, poskytovatelů služeb a zaměstnavatelů o antidiskriminačních politikách daných legislativou Evropské unie a České republiky včetně precedentů antidiskriminačního acquis u Evropského soudního dvora a specifických soudních případů v České republice.
- » posílení potenciálních obětí diskriminace, kterými jsou zejména Romové, příslušníci jiných menšin a ohrožených skupin, poskytováním poradenství, mediace a vzdělávání v oblasti diskriminace.
- » rozvoj advokačních a monitorovacích činností v oblasti diskriminace a jejich využití v praxi českými nestátními neziskovými organizacemi, které v této oblasti působí.
- » zplnomocňování osob k využívání antidiskriminační legislativy při podávání stížností na diskriminaci.

Pro podporu úspěšných projektů je určena částka 786.250 EUR.

3. ZAMĚŠTNANOST

3.1 Zdroje informací

Mezi nejvýznamnější zdroje informací o aktuálním stavu diskriminace a situaci imigrantů, uprchlíků, žadatelů o azyl a menšin v oblasti zaměstnanosti, které se však týkají zejména problematiky zaměstnanosti ve vztahu k romské menšině, v roce 2006 patřily zejména:

- » Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR)¹⁰
- » ENAR Shadow report 2005¹¹
- » Realizační plán Koncepce romské integrace 2006 – 2009, schválený usnesením vlády č.173/2005¹²
- » Romové na trhu práce, Hůlová Kateřina, Steiner Jakub, In: Romové v osidlech sociálního vyloučení (Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologie FF ZČU)
- » Usnesení o zásadách dlouhodobé koncepce romské integrace do roku 2025¹³
- » Zpráva o stavu lidských práv v České republice (Amnesty International)¹⁴
- » Zpráva o stavu romských komunit za rok 2005¹⁵,

10 Realizace projektu: společnost GAC, zadavatel Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, na: www.esfcr.cz/mapa/index.html

11 Realizace projektu: společnost GAC, zadavatel Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, na: <http://www.mkc.cz/cz/vzdelavani-313377/antidiskriminacni-vzdelavani.html>

12 na www.eu-enar.org

13 Česká republika, Rada pro záležitosti romské komunity, 9.12. 2005, na: www.vlada.cz

14 Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí, 31.7.,2006

15 na www.amnesty.cz

Tyto zdroje informací, které se alespoň do určité míry týkají rasismu a diskriminace v zaměstnanosti, jsou podrobněji představeny v následujících kapitolách.

Co se týče oficiálních statistických dat monitorujících diskriminaci v oblasti zaměstnanosti, stále přetrvává s ohledem na platnou legislativu jejich absence.

3.2 Zjištění a statistická data

V České republice nadále přetrvává absence oficiálních statistických dat týkajících se diskriminace a rasismu v oblasti zaměstnanosti. Česká legislativa, podle zákona č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin, zakazuje získávat a shromažďovat jakékoli údaje o etnických menšinách a etnickém původu. Číselné údaje v předkládaných zprávách jsou pouze jen více či méně kvalifikované neoficiální odhady různých subjektů – terénních sociálních pracovníků, úřadů práce, sociálních odborů při obecních úřadech, nestátních organizací nebo autorů některých relevantních výzkumů a analýz. Vzhledem k chybějícím statistickým údajům o národnostním a etnickém původu, je tudíž velmi obtížné jakkoli diskriminaci v České republice kvantifikovat. Nicméně všechny zveřejněné zprávy, analýzy a publikace se shodují, že nejvíce ohroženou skupinou na trhu práce v České republice jsou Romové¹⁶ (a to zejména ti, kteří žijí v tzv. sociálně vyloučených lokalitách). Mezi nejvýznamnější zdroje informací o diskriminaci v oblasti zaměstnanosti v roce 2006 patří „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí“ a studie „Romové na trhu práce“.

Dne 6. 9. 2006 byla zveřejněna obsáhlá zpráva „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí“ (dále jen „Analýza“). Jedná se o podrobný výzkum situace v romských sociálně vyloučených lokalitách provedený firmou GAC, spol. s.r.o na zakázku Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Ačkoli byla analýza primárně zaměřena na oblast bydlení, obsahuje i mnoho cenných informací v oblasti zaměstnanosti a příčin daného stavu. Za základní faktor sociálního vyloučení identifikovala právě vysokou nezaměstnanost obyvatel sociálně vyloučených lokalit

16 Česká republika, Rada pro záležitosti romské komunity, na: www.vlada.cz

(ghett)¹⁷. Celková míra nezaměstnanosti u Romů odhaduje analýza na 70 % (stejný údaj uvádí i ENAR Shadow Report 2005). Situace je tedy výrazně horší než se doposud předpokládalo. Koncepce romské integrace z roku 2005 udávala průměrnou nezaměstnanost 45 – 50 %. V případě Romů žijících v sociálně vyloučených lokalitách je tato míra odhadována dokonce až na 90 – 100 %. Pro srovnání celková míra nezaměstnanosti v celé populaci ČR činila k 31. 8. 2006 pouze 7,9 %.¹⁸ Navíc se u Romů jedná se převážně o nezaměstnanost dlouhodobou (tedy více než 6 měsíců trvající – ale ve skutečnosti až několikaletou) nebo opakovanou. Častá je situace, kdy jsou takto dlouhodobě nezaměstnaní oba partneři, respektive všichni dospělí členové domácnosti.

Hlavní příčiny nezaměstnanosti obyvatel romských sociálně vyloučených lokalit můžeme rozdělit na vnitřní faktory, kam patří především nízká míra vzdělanosti a tedy nízká kvalifikace, nízké sociální kompetence, mnohdy špatný zdravotní stav, syndrom dlouhodobé nezaměstnanosti, solidární příbuzenské sítě fungující jako jakési neformální pojištění a také stále zvyšující se zadlužení rodin. A dále existují faktory vnější, mezi něž lze zařadit špatně nastavený a tím ve svém důsledku demotivující sociální systém, možnost pracovat „na černo“ bez řádného zaměstnaneckého poměru, různé neformální ekonomické aktivity (sběr železa, prodej různých předmětů do bazarů a zastaváren), nízkou prostorovou mobilitu a také diskriminaci ze strany zaměstnavatelů (nutno podotknout, že posledně jmenovaný faktor – diskriminace – je však velmi těžko dokazovatelný). To vše vede k jejich téměř faktické nezaměstnatelnosti¹⁹. Pokud vůbec legálně pracují, tak využívají hlavně sezónní a příležitostné práce. V naprosté většině si však vytvářejí své vlastní alternativní životní strategie pro zajištění obživy: stávají se závislími na sociálních dávkách, zadlužují se, pracují na černo nebo provozují jiné neformální ekonomické aktivity. Tyto strategie se v dané lokalitě upevňují a mezigeneračně reprodukují. Proto existují oprávněné obavy, že situace nebude pouze neměnná, ale bude se nadále zhoršovat, pokud nebudou přijata vhodná opatření na úrovni vlády a také na úrovni jednotlivých regionů.

17 Horší pozici Romů při získávání zaměstnání reflektuje naprostá většina české veřejnosti, jak vyplývá z výzkumu provedeného Centrem pro výzkum veřejného mínění v dubnu 2006, www.cvvm.cas.cz

18 Analýza identifikovala celkem 310 sociálně vyloučených lokalit, v kterých žije na 80 000 obyvatel

19 Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ve svých závěrech autoři Analýzy vyslovují hypotézu, že míra sociálního vyloučení Romů v České republice se zvyšuje, jedná se tedy o stoupající trend. Za klíčový předpoklad sociálního začleňování Romů ze sociálně vyloučených lokalit autoři označují jejich integraci na pracovní trh.

Diskriminací v oblasti práce se podrobněji zabývali autoři studie „Romové na trhu práce“ Ti tvrdí, že Romové nejsou diskriminováni na trhu práce v ČR z xenofobních důvodů, ale z důvodů spíše „individuálně racionálních“, tedy především proto, že mají horší vyjednávací pozici, a že se spíše jedná o tzv. statistickou diskriminaci – zaměstnavatelé i k jednotlivcům přistupují s přesvědčením, že Romové mají v průměru špatnou pracovní morálku, nejsou kvalitní pracovníci, atd. I když je statistická diskriminace individuálně racionální, znemožňuje integraci Romů. Vzhledem k tomu, že jsou pohnutky jednotlivce k diskriminaci vysoké a možnosti státu diskriminaci prokázat nízké, zmizí diskriminace pouze až zmizí její statistické důvody, uvádí studie²⁰. Což v praxi znamená pojmout komplexní přístup k řešení celého problému, který úzce provazuje oblast bydlení, zaměstnávání a vzdělávání.

3.3 Zprávy a studie

Zpráva o stavu lidských práv, Amnesty International²¹

Každoročně sestavovaná zpráva nezávislé mezinárodní organizace Amnesty International se v aktuální verzi výslovně zmiňuje o diskriminaci Romů v České republice, a to zejména v oblasti bydlení a zaměstnávání.

ENAR shadow report on racism 2005

Zpráva sítě evropských nevládních organizací bojujících proti rasismu ENAR je sestavována pro Českou republiku organizací Liga lidských práv²². V oblasti zaměstna-

20 Analýza romských sociálně vyloučených lokalit...

21 Hůlová, Steiner: Romové na trhu práce, In: Romové v osídlech sociálního vyloučení, 2006

22 www.amnesty.cz, publikováno v květnu 2006

nosti se zpráva zmiňuje o schválení Zákoníku práce, který obsahuje definice přímé i nepřímé diskriminace. Zpráva zdůrazňuje, že romské ženy patří mezi nejohroženější oběti diskriminace a uvádí případ z března 2005, kdy vrchní soud uznal žalobu Romky Viery Dunkové-Beňové, která byla z rasových důvodů odmítnuta při žádosti o práci prodavačky. Dále informuje o nově zřízených inspektorátech práce.

Zpráva o stavu romských komunit 2005

Zprávu předložila Rada pro záležitosti romské komunity a byla projednána vládou v dubnu 2006 společně s Informací o plnění usnesení vlády, týkající se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých souvisejícími usneseními vlády ke dni 31. prosince 2005. Zpráva mapuje situaci romského obyvatelstva v oblasti bydlení, vzdělávání, zaměstnávání, bezpečnosti, atd. V aktuální verzi konstatuje, že se nedaří řešit problém sociálního vyloučení Romů. V oblasti zaměstnávání zpráva potvrzuje, že „příslušníci romských komunit patří mezi nejpočetnější skupinu dlouhodobě nezaměstnaných“.

Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí"

Podrobný výzkum situace v romských sociálně vyloučených lokalitách provedený firmou GAC, spol. s.r.o, na zakázku Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Cílem analýzy bylo získat základní informace o situaci těchto lokalit pro správné nastavení systému čerpání finančních prostředků z Evropského sociálního fondu v programovém období 2007 – 2013 a zjištění možností a míry absorpční kapacity subjektů působících a poskytujících služby v této oblasti. Podrobnější informace o zjištěných analýzách jsou obsaženy v předcházející kapitoly.

3.4 Přijetí a dopad směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti

Směrnice Rady EU 2000/43/EC by měla být implementována Zákonem o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací – tzv. Antidiskriminačním zákonem. Ten však nebyl v České republice doposud schválen. Zákon byl vetován senátem kvůli „vážnosti a obecnosti jeho znění, obtížně naplňovatelného v praxi“ a poté nepřijat poslaneckou sněmovnou (23.5. 2006).

Téhož dne poslanecká sněmovna přijala nový Zákoník práce (s účinností od 1.1.2007), který obsahuje některé body z příslušné směrnice. Oblast pracovně právních vztahů je tak jedinou, kde je daná směrnice implementována. Zákoník se však v oblasti diskriminace v některých bodech odkazuje právě na Antidiskriminační zákon, jenž přijat nebyl, což může v praxi způsobit aplikační a výkladové problémy. Nebude – li Antidiskriminační zákon přijat do konce roku 2006, vznikne tak legislativní mezera a řešení jednotlivých případů bude ležet pouze na výkladu soudů.

3.5 Zvláštní úřady zaměřené na problematiku diskriminace

V roce 2006 nebyl v České republice zřízen žádný takovýto orgán či úřad. Lidé se mohou se svými stížnostmi na porušování pracovněprávních předpisů zaměstnavatelem i nadále obracet na oblastní inspektoráty práce dle místa působnosti zaměstnavatele. Tyto inspektoráty jsou povinny postihovat zaměstnavatele, kteří diskriminují zaměstnance v oblastech definovaných v zákonu č. 253/2005 Sb. O inspekci práce, §1.,odstavec 4. V praxi se však ukazuje, že je tento typ diskriminace velmi těžko dokazovatelný. V uplynulém roce nebyla oficiálně registrována žádná stížnost na porušování pracovněprávních vztahů z důvodů diskriminace na základě rasy, etnické nebo národnostní příslušnosti..

3.6 Diskriminace na pracovišti na základě náboženské víry

V uplynulém roce nebylo přijato žádné pozitivní opatření týkající se diskriminace na základě náboženství na pracovišti.

3.7 Účast imigrantů a menšin v odborových svazech

Na základě informace Českomoravské konfederace odborových svazů není účasti imigrantů a příslušníků menšin v odborech není nikterak bráněno. Jejich zastoupení však není žádným způsobem systematicky sledováno a konkrétní údaje tedy schází.

3.8 Sledování pracovních podmínek imigrantů a menšin

V roce 2006 nevznikl, ani nebyl ustaven žádný nový orgán či úřad monitorující pracovní podmínky. Tato činnost nyní spadá pod aktivity Státního úřadu inspekce práce a jeho detašovaná pracoviště – oblastní inspektoráty, zřízené v roce 2005²³. Na příslušných webových stránkách lze nalézt pravidelné zprávy o činnosti inspektorátů práce. Převážně se soustředí na technické podmínky pracovišť, v oblasti rovného zacházení se jedná o stížnosti nerovného přístupu k mužům a ženám. Žádné nové zprávy a údaje o pracovních podmínkách imigrantů, uprchlíků a žadatelů o azyl nebyly zaznamenány.

3.9 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu v oblasti zaměstnanosti

3.9.1 Institucionální opatření

Institucionální opatření na podporu sociokulturní soudržnosti a odstraňování diskriminace a rasismu v oblasti zaměstnávání byla přijata zejména v souvislosti s integrací Romů. V prosinci 2005 byl schválen Realizační plán koncepce romské integrace pro období 2006 – 2009. Mezi priority tohoto plánu patří zastavení vytěšňování romského obyvatelstva

²³ Liga lidských práv, www.llp.cz

do sociálně vyloučených lokalit, zvyšování romské zaměstnanosti a zvýšená pozornost je také věnována oblasti vzdělávání. V oblasti integrace na trhu práce byla přijata následující opatření, jejichž realizace spadá převážně pod zodpovědnost Ministerstva práce a sociálních věcí ČR:

1. Věnovat zvýšenou péči při zprostředkování uchazečům o zaměstnání ze znevýhodněného sociokulturního prostředí s jejich zařazováním do existujících nástrojů a programů aktivní politiky zaměstnanosti, nabízet jim zejména programy prevence dlouhodobé nezaměstnanosti, poradenství, rekvalifikace, společensky účelná pracovní místa, veřejně prospěšné práce.

2. Zabezpečit, aby v rámci evropských strukturálních fondů byla realizována opatření týkající se znevýhodněných skupin na trhu práce ohrožených sociální exkluzí, včetně skupin z odlišného sociokulturně znevýhodněného prostředí, zaměřená zejména na podporu projektů pracovní přípravy a zvyšování motivace.

3. S využitím prostředků evropských strukturálních fondů a národních nástrojů podporovat v rámci úřadů práce provázanost sociální práce s nástroji aktivní politiky zaměstnanosti cílených na sociálně vyloučené příslušníky romských komunit a podporovat vytváření partnerství mezi orgány územní veřejné správy, úřady práce a neziskovým sektorem, jehož cílem bude provázanost poskytování sociálních služeb a služeb zaměstnanosti na lokální úrovni.

4. S využitím prostředků evropských strukturálních fondů a národních nástrojů podporovat vytváření vzdělávacích programů pro dospělé, včetně programů vytvářených nestátními neziskovými organizacemi, které budou přizpůsobené potřebám příslušníků romských komunit, podporovat mechanismy připravující a vedoucí příslušníky romských komunit k celoživotnímu vzdělávání.

5. Na podporu podnikání na úrovni příslušných regionů zavádět regionální inkubační systémy, které by mohly výrazně přispět ke zvýšení zaměstnanosti osob znevýhodněných na trhu práce, se zvláštním zřetelem na příslušníky romských komunit v daném regionu.

Vláda v rámci aktivní politiky zaměstnanosti hodlá pro období 2007–2013 vyčlenit z Evropského sociálního fondu dvě miliardy korun na řešení romských sociálně vyloučených lokalit jakožto největšího sociálního problému. Podkladem pro vhodné čerpání těchto prostředků bude – již v této kapitole výše zmíněná – Analýza. Ministerstvo práce a sociálních věcí jako řídicí orgán ESF a Rada pro záležitosti romské komunity České republiky by takto měly vytvořit nový systém programů na pomoc Romům. Dosavadní programy se ve většině případů ukázaly jako neefektivní. Pomoc by měla být diferencována podle typu sociálně vyloučených lokalit. Pro jednotlivé lokality by měly vznikat tzv. balíčky potřebných služeb. Je totiž zřejmé, že lokality jsou velmi různorodé, a proto jsou odlišné i lokální pracovní trhy a lokální pracovní příležitosti. Na základě doporučení Analýzy pro oblast zaměstnanosti by měla být přijata tato opatření aktivní politiky zaměstnanosti – vytváření chráněných pracovních míst jako jsou například chráněné řemeslné dílny, podpora malého a středního podnikání, posílení motivace zaměstnavatelů zaměstnat Romy (např. formou daňových zvýhodnění nebo úlevou na sociálním a zdravotním pojištění), krátkodobé pracovní smlouvy, sociální podnikání jehož primárním cílem není tvorba zisku, ale pracovních míst. Závěry Analýzy tak navrhuji podporovat a vytvářet diferencované zaměstnanostní programy a usilovat o změnu poměru výše mzdy a sociální dávky.

V současné době nejsou v České republice zavedeny *bussines diversity codes* ani *positive recruitment*. Pouze v souvislosti se zveřejněním závěrů Analýzy, vznesli někteří členové Rady pro záležitosti romské komunity návrh ustanovit určité povinnosti pro zaměstnavatele jako například povinnost pro zaměstnavatele s více než 25 zaměstnanci zaměstnat dlouhodobě nezaměstnaného Roma, apod. Jedná se však zatím o ojedinělé aktivity.

Jedinou významnou systémovou aktivitou státu zaměřenou na azylanty a uprchlíky je „Individuální akční plán“, který začal fungovat již v roce 2005. V jeho rámci má být ze strany úřadů práce azylantům poskytnut takový individuální a komplexní přístup, který by jim umožnil rychlejší pracovní integraci. Mělo by se jednat o nadstandardní přístup obohacený rozšířenou nabídkou dalších služeb jako jsou rekvalifikační kurzy apod. Názory na tuto aktivitu se však v praxi rozcházejí – zatímco jejich organizátor, Ministerstvo práce a sociálních věcí, je s nimi spokojen, širší odborná veřejnost, neziskové orga-

nizace a samotní azylanti vyjadřují o její funkčnosti značné pochyby a tvrdí, že až na výjimky prakticky nefunguje²⁴.

3.9.2 Příklady projektů dobré praxe

V současné době existuje řada specifických projektů, zaměřených na zvyšování zaměstnavatelnosti u lidí ohrožených sociálním vyčleňováním a také na odstraňování překážek na trhu práce, které vznikají na základě xenofobie a rasismu. Tyto projekty jsou financovány zejména prostřednictvím Evropského sociálního fondu²⁵ v rámci jeho dílčích jednotlivých programů. Konkrétně se jedná o oblast „Integrace specifických skupin obyvatel ohrožených sociální exkluzí“ v rámci Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů a Jednotného programového dokumentu pro Cíl 3 a o oblasti „Překonávání rasismu a xenofobie ve vztahu k trhu práce“, „Zlepšování přístupu a návratu na trh práce pro osoby obtížně integrovatelné“ a „Pomoc žadatelům o azyl v jejich integraci na trh práce“ v rámci Programu Iniciativy Společenství EQUAL²⁶.

V rámci těchto oblastí se uplatňují projekty cílené na zvyšování zaměstnavatelnosti lidí ohrožených na trhu práce rasismem, xenofobií nebo diskriminací na základě etnické či národnostní příslušnosti. Stejně tak se aktivity projektů zaměřují i na druhou stranu, tedy na odstraňování této diskriminace u zaměstnavatelů, pracovníků na úřadech práce, atd. Projekty realizované za podpory těchto programů jsou dlouhodobé, navrhuje je a spolupracují na nich široká partnerství státních institucí, neziskových organizací, podnikatelů i samospráv. Převážně se jedná o projekty běžící v současné době, které jsou prozatím průběžně hodnoceny v rámci standardní evaluace řídicím orgánem ESF – Ministerstvem práce a sociálních věcí. Koncem roku 2006 by měly být známy výsledky dlouhodobého monitoringu projektů romské integrace realizovaných pod Ministerstvem práce a sociálních věcí.

24 Zdroj: CIC a Zdeněk Uherek: Analýza efektivit Státního integračního programu (2006)

25 www.esfcr.cz

26 www.equalcr.cz

Hodnocení, které z podpořených projektů bude možné považovat za příklad dobré praxe, je zatím vzhledem ke krátkému času realizace předčasné, ale na ukázkou zařazujeme příklady projektů, které:

- » využívají široké a dlouholeté zkušenosti subjektů, které je realizují
- » jsou realizovány v rámci partnerství různorodých organizací a institucí (neziskové organizace, instituce státní správy či samosprávy, školy, atd.)
- » využívají nových metod – jsou financovány z prostředků ESF, kde je inovativnost vůbec podmínkou realizace projektu
- » mají k problematice komplexní přístup – zaměřují se a zároveň propojují zaměstnavatele, nezaměstnané a další důležité lokální subjekty.

1) Mikrobuss

Projekt se zaměřuje na dlouhodobě nezaměstnané ohrožené sociálním vyloučením, převážně Romy. Cílem projektu je vytvořit síť regionálních pracovních agentur – center, která budou navzájem sdílet metodiku práce a databázi perspektivních zaměstnavatelů a potenciálních klientů. Centra budou fungovat na principu osobních poradců – individuálního poradenství. Hlavním principem je dynamická součinnost všech složek, kdy nabídka školení pro klienty je ovlivňována poptávkou zaměstnavatelů, naopak zaměstnavatelé jsou hledáni a oslovováni na základě dat z databáze uchazečů a uchazeči jsou kontaktováni či vyhledáváni na základě poptávky zaměstnavatelů. Součástí projektu je i spolupráce s místními samosprávami, relevantními institucemi, atd. Projekt je financovaný z evropské iniciativy EQUAL, realizuje jej romské středisko DROM²⁷.

27 www.drom.cz

2) Poliss

Projekt je zaměřen na podporu tvorby nediskriminační sociální, zaměstnanecké a vzdělávací politiky. Jedná se o komplexní přístup k řešení problému lidí ohrožených sociálním vyloučením, zejména tedy Romů. Pilotně jsou aktivity ověřovány ve třech českých městech: Plzeň, Bílina, Ústí nad Labem. Projekt v oblasti integrace sociálně vyloučených Romů na trh práce též využívá komplexní přístup k lokálnímu pracovnímu trhu. Projektové aktivity se zaměřují jak na lokální zaměstnavatele, tak na úřady práce v těchto městech i na spolupráci s klienty ohroženými sociálním vyloučením, tedy potencionálními zaměstnanci. Pracovníci úřadů práce jsou informováni o specifických podmínkách života v sociálním vyloučení formou dlouhodobých školení a kurzů. Souběžně pracovníci projektu vyjednávají s místními zaměstnavateli o pracovních možnostech. Cílem práce s klienty je formou individuálního poradenství vést tyto lidi ke spolupráci s úřady práce, k účasti v rekvalifikačních kurzech a v konkrétních případech je připravit na budoucí zaměstnání. Projekt je financovaný z evropské iniciativy EQUAL, realizuje jej společnost Člověk v tísni.²⁸

3) Work in Czech

Projekt se zabývá o systémovou podporou pracovního uplatnění azylantů a cizinců dlouhodobě žijících v České republice. Cílem projektu je navrhnout a pilotně odzkoušet koncepci systémové podpory pracovního uplatnění cizinců. Tato koncepce bude obsahovat následující části, s jejichž využitím by mělo dojít ke zvýšení šancí cílové skupiny na trhu práce:

- » individuální sociální práce s cílovou skupinou,
- » sada integračních kurzů (kurz pracovní integrace, kurz PC, motivační kurz) a kurzů českého jazyka

28 www.epolis.cz

Pro jednotlivé části koncepce budou vyvinuty příslušné učební a metodické materiály, které mají za cíl zajištění jednotného standardu poskytovaných služeb a rovněž i udržitelnost navržené koncepce do budoucna. Výsledkem bude ucelená koncepce vystavěná na širokém konsenzu zainteresovaných subjektů a opírající se o znalost reálné situace. Projekt byl podpořen v rámci Programu Iniciativy Společenství EQUAL a je realizován rozvojovým partnerstvím HEDERA.

4. VZDĚLÁVÁNÍ

4.1 Zdroje informací

V roce 2006 byly v České republice publikovány dva významnější výzkumy týkající se rasismu a diskriminace ve vzdělávání. Jsou to:

- » (Ne)rovné šance na vzdělání. Vzdělanostní nerovnosti v České republice²⁹.
- » Postoje a vědomosti českých žáků (studentů) a budoucích pedagogů ve vztahu k národnostním menšinám.³⁰

Dále byly zveřejněny výzkumy, které se zabývaly sociální exkluzí, diskriminací a marginalizací v obecné rovině, nicméně konstatují důležitá fakta i ve vztahu ke vzdělávacímu systému:

- » Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.³¹
- » Romové v osidlech sociálního vyloučení (sborník dlouhodobého stacionárního terénního výzkumu sociálně vyloučených romských komunit)³²

29 Podrobnosti výzkumů a jejich výsledky na www.stratif.cz nebo v Matějí, P. et al.: (Ne)rovné šance na vzdělání. Vzdělanostní nerovnosti v České republice. Academia, Praha 2006.

30 ved. výzkumu Martina Cichá, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc

31 ved. výzkumu Ivan Gabal, realizace GAC spol. s r. o. a Nová škola o. p. s., výsledky na http://www.esfcr.cz/mapa/int_CR.html

32 realizátor výzkumu: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologie FF ZČU, výsledky publikovány v: Hirt, T. – Jakoubek, M. (eds.): „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň, Aleš Čaněk 2006.

Zároveň byly v roce 2006 publikovány zprávy mezinárodních organizací a sítí, které obsahují cenné informace o diskriminaci ve školství:

- » ENAR Shadow report 2005³³
- » Zpráva o stavu lidských práv Amnesty International³⁴

Nadále neexistují jiné zdroje dat mapující rasismus a diskriminaci ve vzdělávání. Případy diskriminace ve všech oblastech veřejného života monitorují tyto webové portály:

- » www.diskriminace.cz
- » www.romea.cz
- » www.infoservis.net
- » www.migraceonline.cz

Problematice diskriminace ve vzdělávání se příležitostně věnují také periodika nebo internetové stránky zaměřené na školství jako celek, například www.edu.cz nebo www.ceskaskola.cz.

Oficiální statistická data monitorující diskriminaci v oblasti zaměstnanosti nejsou k dispozici. Česká legislativa, podle zákona č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin, zakazuje získávat a shromažďovat jakékoliv údaje o etnických menšinách a etnickém původu. Číselné údaje v předkládaných zprávách jsou pouze jen více či méně kvalifikované neoficiální odhady různých subjektů. Míru diskriminace ve vzdělávání je tedy velmi obtížné statisticky kvantifikovat.

4.2 Zjištění a statistická data

Největším problémem ohledně diskriminace ve vzdělávání zůstává prohlubující se segregace romských žáků. Evropské centrum pro práva Romů odhaduje, že až polovina romských dětí navštěvuje tzv. zvláštní školy, určené pro mentálně retardované a obtížně

33 http://www.enar-eu.org/en/national/czechrep/Czech_Republic_2005.pdf

34 http://www.amnesty.cz/pdf/AI_2005_Report_eng.pdf

vzdělavatelné osoby.³⁵ Tyto školy byly zákonem platným od ledna 2005 změněny na školy speciální, v mnoha případech to však znamenalo pouze formální přejmenování a nepřineslo žádnou změnu v kvalitě vzdělávání v možnostech absolventů nastoupit a dokončit střední vzdělání. Gabalova Analýza sociálně vyloučených lokalit³⁶ podává podrobnější přehled situace v jednotlivých sociálně vyloučených lokalitách. Míra zastoupení romských dětí ve speciálních školách se v různých lokalitách významně liší podle místních podmínek (dostupnost speciální školy, praxe místní pedagogicko psychologické poradny, která umístění doporučuje, míra sociálního vyloučení a deprivace v dané lokalitě ad.). Například ve většině pražských lokalit nenavštěvují speciální školy téměř žádné děti, naopak v Kladně dosahuje počet dětí navštěvujících speciální školu až 80 %.

Výzkum Centra aplikované antropologie Západočeské univerzity v Plzni neměl extenzivní charakter a jeho výsledkem nejsou reprezentativní statistická data, výsledkem jsou však velmi podrobné kazuistiky segreganční praxe, které s nejvyšší pravděpodobností nebudou ojedinělé. Ve vyloučené lokalitě v Kladně navštěvují zvláštní školu zhruba dvě třetiny ze všech dětí.³⁷ Zaměstnanci pedagogicko-psychologické poradny, která doporučuje zařazení dětí do zvláštní školy, naprosto odmítají jakoukoli sociokulturní podmíněnost IQ testů a trvají na tom, že všechny děti zařazované do zvláštní školy jsou „opravdu mentálně retardované.“ Velmi rozporuplná je metoda „přímého vřazování“, kdy sociální pracovníce v koordinaci s pedagogicko-psychologickou poradnou (PPP) vede vytipované dítě „jakoby“ k zápisu do první třídy, ale ve skutečnosti je v PPP testováno, a pokud neobstojí, je do zvláštní školy zařazeno přímo od prvního ročníku. Vzhledem k nízké kvalifikovanosti a neschopnosti dohlédnout důsledky proti tomu rodiče romských dětí většinou neprotestují. Naprosto alarmující je v daném případě fakt, že všichni (!) zaměstnanci PPP jsou zároveň zaměstnanci zvláštní školy, takže mají evidentní zájem na vysokých počtech „retardovaných“ žáků, od kterých se odvozují dotace pro školu.

35 Závěry výzkumu Evropského centra pro práva Romů (ERRC), viz např. <http://www.diskriminace.cz/do-etnicka/>

36 http://www.esfcr.cz/mapa/int_CR.html

37 Radostný, L. – Růžička, M.: Masokombinát Kladno: výzkumná zpráva. In: Hirt, T. – Jakoubek, M. (eds.): „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň, Aleš Čaněk 2006, s. 242–278.

Segregační trend však nabývá i jiných podob, jak upozorňují Hůlová a Steiner.³⁸ Jedná se o segregaci „částečně dobrovolnou“. Mnoho základních škol v lokalitách obývaných Romy začalo romským dětem i rodičům vycházet vstříc vytvářením tzv. komunitní atmosféry. Pedagogické nástroje podporující romské děti, jako např. přípravné ročníky, jsou pro majoritní rodiče jasným signálem o vysokém počtu Romů na škole a své děti z takové školy odhlásí. Jakmile majoritní děti odejdou, tempo výuky se socioekonomickému a kulturnímu znevýhodnění většiny romských žáků zpomalí. Důsledkem je, že skoro žádní žáci komunitních škol nedosáhnou středního vzdělání. Vznik komunitních škol je podpořen i systémem dotací. Školy dostávají zvláštní dotace proporcionálně k počtu socioekonomicky handicapovaných žáků (většinou Romů) a pokud se jednou definují jako komunitní, mají zájem o co největší počet těchto žáků. Řešením této výhodné segreganční praxe by podle Hůlové a Steinerja mohla být maximalizace dotací při udržitelném poměru sociálně handicapovaných žáků, například 20 %.

Dalším problémem v českém školství je neklesající míra xenofobie mezi mládeží. V roce 2006 Pedagogická fakulta Univerzity Palackého částečně zveřejnila výsledky reprezentativního výzkumu³⁹, který zjišťoval úroveň informovanosti o jiných kulturách mezi školní mládeží a její postoje vůči menšinám. Nejlépe jsou žáci a studenti informováni o židovské historii a tradici, nejnižší úroveň znalostí byla zjištěna u vietnamské a romské historie a kultury. Část odpovědí byla výrazně xenofobní, 8 % ve vztahu k romské a 4 % ve vztahu k vietnamské komunitě. Devadesát procent dětí nemá žádné povědomí o koncentračním táboře pro Romy v Letech u písku, dvě třetiny respondentů neznaly žádný vietnamský zvyk. Jako problematický označili autoři výzkumu i vztah školní mládeže vůči Arabům. Výsledky výzkumu rozpoutaly diskusi o účinnosti programů multikulturní výchovy.

Výrazná událost proběhla i v oblasti vzdělávání migrantů a uprchlíků. Poradna pro uprchlíky (PPU) a Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU) upozornily na skutečnost,⁴⁰ že platný školský zákon neumožňuje, aby nezletilí cizinci, kteří nemají z různých důvodů

38 Hůlová, K. – Steiner, J.: Romové na trhu práce. In: Hirt, T. – Jakoubek, M. (eds.): „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. 1. vyd. Plzeň, Aleš Čaněk 2006, s. 91 – 136.

39 ČTK, 19.5. 2006, podrobnější výsledky dosud nebyly zveřejněny.

40 http://www.migraceonline.cz/novinky_f.shtml?x=1919232

pobytové oprávnění na území ČR, plnili základní školní docházku. Právo na vzdělání však přitom patří mezi základní práva a je nutné ho uplatňovat vůči všem dětem bez rozdílu. Současná praxe je proto v rozporu s mezinárodními závazky České republiky, především s Úmluvou o právech dítěte. Autorky studie navrhují řešení například podle amerického vzoru, kdy nelegálně pobývajících rodiny sice hlásí bydliště svého dítěte škole, ale škola nemá povinnost toto bydliště hlásit úřadům. Dotace pro školu se i přesto měly odvozovat od skutečného počtu žáků, včetně nelegálně pobývajících cizinců.

Výraznou událostí v kontextu segregovaného školství bylo rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v kauze „D.H. a ostatní versus Česká republika“. V roce 2005 zažalovalo několik ostravských Romů Českou republiku ve věci zařazení jejich dětí do zvláštních škol. V květnu 2005 Evropský soud jednomyslně vyslovil přípustnost stížnosti ohledně rasové diskriminace v požívání práva na vzdělání. V únoru 2006 soud rozhodl, že v tomto případě nebyla porušena evropská úmluva o lidských právech a protokol k ní v článcích, které se týkají diskriminace a práva na vzdělání. Tímto rozhodnutím vzniká určitý právní precedens, který faktickou segregáční praxi v českém školství ukazuje jako právně nepostižitelnou.

Debatu o diskriminaci ve školství rozvířila stížnost vietnamských rodičů dětí v Západních Čechách. Případ z obce Přimda upozornil na fakt, že legislativa neumožňuje, aby stát poskytl předškolní vzdělání dětem rodičů ze zemí, které nejsou členy evropské unie. Mateřské školy mohou žádat z dotací MŠMT na vzdělávání dětí z národnostních menšin ze zemí třetího světa, nicméně žádosti jsou administrovány Krajskými úřady a stává se, že jsou zamítnuty. V popisovaném konkrétním případě jsou pak rodiče vietnamských dětí nuceni platit až desetkrát vyšší částky za mateřské školy, než děti českých rodičů, a to i v případech, že děti jsou českými občany.⁴¹

Jiné problémy s diskriminací příslušníků minorit, uprchlíků nebo azylantů nebyly zaznamenány.

41 ČT 1, Večerník z Čech, 11. 5. 2006

4.3 Zprávy a studie

ENAR Shadow report 2005

Zpráva zmiňuje přijetí nového školského zákona č.561/2004 Sb. a změny, které do systému českého školství přináší (zrušení zvláštních škol, kde byla segregována většina romských dětí, zřízení pozice asistenta učitele, nově vymezuje roli psychologického poradenství ve školách), avšak zároveň se zmiňuje o riziku, že deklarované změny příliš nezmění ustálenou praxi. Zpráva zmiňuje i stížnost ostravských Romů k Evropskému soudu pro lidská práva ve věci zařazení jejich dětí do speciálních škol na základě jejich etnického původu. Popsán je problém přípravných tříd – třetina z nich je stále umístěna v současných speciálních školách a nepřispívá tak k jejich hlavnímu poslání: omezení diskriminace ve školství. V souvislosti s ostatními menšinami, cizinci a imigranty zpráva konstatuje, že v jejich případě k žádné systematické diskriminaci nedochází, avšak zmiňuje problém ve vztahu k povinné školní docházce (více v předchozí kapitole).

Zpráva o stavu lidských práv, Amnesty International

Zpráva zmiňuje případ stížnosti ostravských Romů k Evropskému soudu pro lidská práva ve věci zařazení jejich dětí do zvláštních škol na základě jejich etnického původu.

4.4 Přijetí a dopad Směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti

V roce 2006 poslaneckou sněmovnou neprošel návrh Antidiskriminačního zákona,⁴² který měl zajistit sladění právního řádu s evropskou legislativou, zejména s direktivou 2000/43/EC. Současnou právní úpravu ochrany proti diskriminaci v oblasti školství lze proto považovat za velmi roztržštěnou a tudíž nepřehlednou, jelikož se různá protidiskriminační opatření nalézají ve více než desítkách právních předpisů.

42 Návrh např. na http://www.diskriminace.cz/dt-zakon/legislativni_rada.phtml

4.5 Státní předpisy týkající se multikulturního vzdělávání a vzdělávání menšin

Na sklonku roku 2005 přijala vláda Realizační plán naplňování Koncepce romské integrace v letech 2006 až 2009.⁴³ V oblasti vzdělávání byla přijata následující opatření:

- » vytvářet v rámci transformace zvláštních škol a individuálních vzdělávacích plánů v základních školách podmínky pro zařazování žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí do hlavního vzdělávacího proudu,
- » připravit školení a proškolení terénní sociální pracovníky pracující v romských komunitách, pracovníky sociálně-právní ochrany dětí a romské poradce obcí v komunikačních dovednostech se specifikací na komunikaci s romským etnikem a ve znalostech školské legislativy a problematiky vzdělávání,
- » na základě průzkumu reálné pozice a působení asistentů pedagoga vytvořit metodické dokumenty, příručky a nově zpracovat formy dalšího vzdělávání asistentů pedagoga, navrhnout doplnění programů dalšího vzdělávání učitelů a ředitelů škol, aby uměli asistenta pedagoga optimálně využít,
- » s příklady dobré praxe asistentů pedagoga ve školách a školských zařízeních seznámit odbory školství krajských a obecních úřadů. Vytvořit vlastní informační stránky a zpracovávat další metodické materiály o roli asistenta pedagoga pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí,
- » shrnout veškeré informace o možnostech vyrovnávání šancí dětí a žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí (zejména žáků z romské komunity) včetně příkladů životních situací v oblasti včasné péče (jak a kdy lze zřídit přípravnou třídu, jaké jsou možnosti zařazení dětí do mateřských škol, možnosti financování apod.) a vytvořit odkaz na webových stránkách MŠMT, a informovat o tom školské odbory krajských a obecních úřadů obcí pověřených výkonem státní správy a všechny základní školy,

⁴³ http://www.kr-zlinsky.cz/vismo/450019/koncepce_romske_integrace_2006_az_2009.doc

- » doporučit akreditační komisi vlády ČR, aby jako podmínku akreditace studijních programů na fakultách připravujících budoucí pedagogy stanovila zařazení povinného minima o romských komunitách, jejich historii, jazyce, kultuře a zvláštностech komunikace a spolupráce s rodiči. Jako podmínku akreditace programů vyšších odborných škol zaměřených na přípravu pedagogů stanovit zařazení povinného minima o romských komunitách, jejich historii, jazyce, kultuře a zvláštностech komunikace a spolupráce s rodiči,
- » připravit Informaci MŠMT pro školy s celodenním programem o možnostech vzdělávání dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí,
- » s využitím prostředků evropských strukturálních fondů a národních nástrojů podporovat vytváření vzdělávacích programů pro dospělé, včetně programů vytvářených nestátními neziskovými organizacemi, které budou přizpůsobené potřebám příslušníků romských komunit, podporovat mechanismy připravující a vedoucí příslušníky romských komunit k celoživotnímu vzdělávání.

V souvislosti s novým školským zákonem, který zavedl multikulturní výchovu jako povinnou součást výuky na všech školách základní a střední úrovně, roste v roce 2006 počet státních i neziskových institucí, které se zabývají implementací multikulturní výchovy do školství, poskytují metodiky a školení pedagogům nebo se zabývají vzděláváním lektorů v oblasti multikulturní výchovy. Jsou to například Národní institut dalšího vzdělávání, Výzkumný ústav pedagogický, nebo neziskové organizace Partners Czech,⁴⁴ Step by step,⁴⁵ Multikulturní centrum Praha⁴⁶, program Varianty společnosti Člověk v tísni⁴⁷ a další.

Údaje o tom, do jaké míry jsou v programech lektorské přípravy zastoupeni azylanti, uprchlíci nebo příslušníci minorit, nejsou k dispozici.

⁴⁴ <http://www.partnersczech.cz/>

⁴⁵ <http://www.sbscr.cz/>

⁴⁶ <http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>

⁴⁷ <http://www.varianty.cz/>

4.6 Náboženská symbolika ve školství

V otázce náboženské symboliky ve školách neproběhly žádné změny. Státní školy jsou plně sekulární a volba oděvu je ponechána na žácích, případně jejich rodičích. Přestože míra negativních postojů vůči muslimům v ČR mírně stoupá, v souvislosti s tradičním oděvem či náboženskou symbolikou nebyly zaznamenány žádné kontroverzní případy.

4.7 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu v oblasti vzdělávání

4.7.1 Institucionální opatření

Ve státní strategii zaměřených na omezení rasismu a diskriminace ve vzdělávání nedošlo v roce 2006 k výrazným změnám či důležitým událostem. Trvá pozitivní vliv školského zákona, platného od roku 2005, který odstartoval reformu vzdělávacího systému. V jejím důsledku se na školách zvyšuje poptávka po dalším pedagogickém vzdělání v oblasti multikulturní výchovy, plánování otevřené (komunitní) školy, integrace žáků se speciálními potřebami (včetně potřeb daných sociokulturní odlišností), strategiích inkluze ve vzdělávacím systému apod. Roste tedy i počet programů dalšího vzdělávání, které jmenovaná témata pedagogům nabízejí, a to jak ze strany státních institucí (největším vzdělavatelem v této oblasti je Národní institut dalšího vzdělávání⁴⁸), tak ze strany subjektů neziskového sektoru.

4.7.2 Příklady projektů dobré praxe

V rámci boje proti rasismu i v roce 2006 pokračuje vládní kampaň Spolu proti rasismu,⁴⁹ na které se podílí řada neziskových organizací. Kampaň začala v loňském vyvěšením plakátů a city-lights s úspěšnými příslušníky menšin. Proběhla soutěž o nejlepší výrok odsuzující rasismus. Vláda distribuovala pohlednice, na které bylo možno psát protira-

48 <http://www.nidv.cz/onas.php>

49 <http://www.spoluprotirasismu.cz/>

sistický výrok a posílat je zpět. Výroky jsou zveřejňovány na webových stránkách kampaně, ty nejzajímavější jsou oceněny tričkem s heslem „Nerazítkuj mě!“ Důležitou součástí kampaně je zapojení autorit veřejného života, které se k rasismu vyjadřují. Jedná se o populární herce, úspěšné sportovce a oblíbené zpěváky. V rámci kampaně proběhlo také několik kulturních akcí: klub Matrix uspořádal v dubnu 2006 koncert tří romských kapel, divadlo Archa má stále v repertoáru hru Divnej soused, která mapuje osudy přistěhovalců při začleňování do české, mnohdy xenofobní reality. Hra vznikala za spolupráce divadelníků s žadateli o azyl a příslušníky subkultur.

V celostátním měřítku je u realizovaných projektů patrný posun ke komunitnímu přístupu při řešení segregace a diskriminace ve vzdělávání, a to ze dvou důvodů. Prvním z nich je akcent na komunitní aspekt škol obsažený v Rámcových vzdělávacích programech (uzákoněných novým Školským zákonem), druhý vyplývá ze struktury a požadavků vypisovaných grantových schémat (zejména grantů ESF). Hodnocení, které projekty je možné označit za příklad dobré praxe, je zatím vzhledem ke krátké době jejich realizace předčasné. Na tomto místě uvádíme příklady projektů, které mají výrazný inovativní prvek.

1) Reintegrace romských žáků⁵⁰

Projekt inovativním způsobem kombinuje několik nástrojů podpory romských žáků tak, aby byl maximalizován jejich efekt. Projekt má tři základní cíle:

1. určit romské žáky, kteří jsou nevhodně umístěni ve speciálních školách, s cílem zlepšit jejich znalosti a dovednosti a po třech letech je integrovat zpět do systému základního vzdělávání,
2. vytvořit reálný model školního úspěchu romských žáků pro daný region,
3. navrhnout změny ve vzdělávací politice jednotlivých zemí, které by podpořily realizaci tohoto modelu.

Model, který je inovativním výstupem projektu, má pět základních složek:

50 <http://www.sbscr.cz/>

- » nahrazení osnov pro speciální školy standardy základního vzdělávání,
- » metodologie vzdělávacího programu Začít spolu pro věkovou skupinu 3 – 12 let jako prostředek předávání obsahu učiva (změna metodiky tak, aby lépe vyhovovala specifickým potřebám žáků)
- » vzdělávání bez předsudků – semináře pro všechny pedagogické pracovníky v projektu i management
- » náležitá metodologie pro osvojování druhého jazyka
- » romský rodinný koordinátor/ pedagogický asistent v každé třídě, zapojené do projektu

Součástí projektu je i kvalitativní analýza systémových prvků segregačního mechanismu a projekt se zaměřuje na komplexní, multidimenzionální řešení problémů, které k segregaci vedou (nevhodná diagnostika žáků, jazykové znevýhodnění, předsudky ze strany vzdělavatelů, nevhodná metodika výuky na základních školách, specifické potřeby motivace romských žáků i rodičů). Projekt byl podpořen v rámci Programu Iniciativy společenství EQUAL a realizuje ho společnost Step by step, která se dlouhodobě zabývá reintegrací romských dětí do hlavního vzdělávacího proudu.

2) Rozlety⁵¹

Projekt je zaměřen na podporu dětí v 7., 8. a 9. třídách (před střední školou). Jedná se kromě dětí ze znevýhodněného sociálního prostředí též o děti Romů a cizinců. Speciálně u dětí imigrantů se jedná o jazykové a další vyučování a příprava na střední školu, též o pomoc s jejím výběrem. Podobné aktivity, takto konkrétně zacílené se doposud této oblasti v případě dětí cizinců věnovaly jen jako součásti další agendy. Zpravidla a nejčastěji dosud záleží spíše na rozhodnutí a ochotě školy, již děti cizinců navštěvují, zda jim bude či nebude věnována nějaká zvláštní péče. Projekt byl představen jako příklad dobré praxe na internetových stránkách Romové v České republice. Projekt byl podpořen v rámci Jednotného programového dokumentu pro Cíl 3 hlavní město Praha (Evropský sociální fond) a realizuje ho společnost Nová škola.

⁵¹ <http://romove.radio.cz/cz/clanek/21141>

5. BYDLENÍ

5.1 Zdroje informací

Mezi nejvýznamnější zdroje informací o aktuálním stavu diskriminace a situaci imigrantů, uprchlíků, žadatelů o azyl a menšin v oblasti bydlení, které se však týkají zejména problematiky bydlení ve vztahu k romské menšině, v roce 2006 patřily zejména:

- » Výstupy z projektu „Segregace: formy, příčiny, důsledky, řešení“ (Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Katedrou sociální geografie a regionálního rozvoje)
- » Výstupy z projektu „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí)
- » Publikace „‘Romové’ v osidlech sociálního vyloučení“ (Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologie FF ZČU)
- » ENAR Shadow Report 2005
- » Zpráva o stavu lidských práv v ČR (Amnesty International)
- » Koncepční dokument preventivní práce s menšinami a příslušníky menšin pro preventivní (Ministerstvo vnitra)

Tyto zdroje informací, které se alespoň do určité míry týkají rasismu a diskriminace v bydlení, jsou podrobněji představeny v následujících kapitolách.

Co se týče oficiálních statistických dat monitorujících diskriminaci v oblasti bydlení, stále přetrvává s ohledem na platnou legislativu jejich absence.

5.2 Zjištění a statistická data

Nedostatek, respektive absence oficiálních statistických dat o rasismu a diskriminaci v bydlení se od loňského roku nijak nezměnil. Česká legislativa, podle zákona č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin, zakazuje získávat a shromažďovat jakékoliv údaje o etnických menšinách a etnickém původu. Číselné údaje v předkládaných zprávách jsou pouze tedy neoficiálními odhady převážně neziskových subjektů. Ve spolupráci mezi orgány státní správy a nestátními subjekty byly v průběhu roku 2006 realizovány dva projekty, které poskytují cenné informace o bytové situaci menšin (v drtivé míře Romů). V roce 2006 nebyly dostupné informace z výzkumů, které by se specificky týkaly podmínek bydlení azylantů, uprchlíků a imigrantů.

Ministerstvo pro místní rozvoj ve spolupráci s Katedrou sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK uspořádaly dne 9.11. 2005 konferenci „Prevence prostorové segregace“⁵². Cílem konference bylo představit zástupcům veřejné správy, nevládním neziskovým organizacím a představitelům výzkumných institucí klíčové otázky spojené se segregací, seznámit je s problémy, kterým by měla být věnována zvýšená pozornost, a vyvolat všeobecnou diskusi na toto téma, a která by měla vést ke vzájemné spolupráci zainteresovaných institucí. Konference byla organizována formou čtyř panelů. V každém panelu vystoupilo několik odborníků s nejdůležitějšími sděleními. Panely byly organizovány dle následujících témat: „segregace“, „etnická segregace a segregace cizinců“, „obce, kraje, firmy a segregace“ a „stát a segregace“. Výstupem spolupráce Katedry sociální geografie PŘF UK a Ministerstva pro místní rozvoj je i publikace „Prevence prostorové segregace“⁵³, jejímiž editory jsou L. Sýkora a J. Tmelová.

Dne 6. září 2006 uspořádalo Ministerstvo práce a sociálních věcí konferenci u příležitosti zveřejnění výsledků „Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí“ (dále jen „Analýza“). Mezi výsledky této analýzy patří publikace, interaktivní elektronická „Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit“ (autoři Analýzy odmítají používat označení *ghetto*

52 Neobsaženo ve zprávě za minulé období

53 http://www.mmr.cz/upload/files/060420_Publikace_segregace.pdf

z důvodu údajných negativních konotací, které prý posilují negativní vnímání těchto lokalit a tím se také podílí na jejich sociální exkluzi) a „Seznam relevantních projektů podpořených z Evropského sociálního fondu (ESF) v programovém období 2004 – 2006 (do srpna 2006). Analýzu pro Ministerstvo práce a sociálních věcí a pro Radu vlády ČR pro záležitosti romské komunity realizovala firma GAC, spol. s.r.o. Výzkum, na jehož základě byla sestavena Analýza, identifikoval celkem 310 sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit. Zpracovatelé Analýzy pak pracovali se zúženým seznamem 173 obcí z celkem 333 obcí s potenciálním výskytem sociálně vyloučených romských lokalit. Z 310 lokalit jich 35 % vzniklo v posledních 10ti letech, přičemž podstatným momentem je, že existence těchto lokalit, jakožto míst se značně sub-standardní kvalitou bydlení (méně kvalitní malometrážní byty nižších kategorií, byty nedostatečně vybavené a byty s nevyhovujícími hygienickými podmínkami, špatná dopravní obslužnost a horší dostupnost občanské vybavenosti), se bezprostředně váže na neúspěch, resp. na diskriminaci na trhu s bydlením. Mezi mechanismy sociálního vylučování v oblasti bydlení patří dle autorů Analýzy na jedné straně neplacení nájmu a služeb spojených s užíváním bytu. Na druhé straně pak polozákonné či nezákonné praktiky užívané majiteli bytů (včetně některých obcí). Mezi nástroje zvyšující šance na zlepšení bytové situace pak autoři uvádějí mimo jiné i nediskriminační systém přidělování bytů, neboť "získání obecního bytu je v mnoha obcích podmíněna splněním určitých kritérií, která nepřímo diskriminují významnou část sociálně vyloučených Romů" a "systém přidělování (bytů) je v mnoha obcích naprosto netransparentní...". Mezi Závěry, resp. "návrhy systémových opatření jako předpokladu pro změnu" uvádějí vedle "ujasnění významu pojmu 'sociálního bydlení' a nastartování výstavby sociálního bydlení" a dalších, i "důsledné uplatňování zákazu diskriminace v oblasti bydlení": "Je třeba, aby vláda hledala cesty zajišťující důsledné vymáhání zákazu diskriminace na základě etnického původu. K té v oblasti bydlení dochází v první řadě prostřednictvím kritérií, na jejichž základě jsou přidělovány obecní byty, a které znemožňují většině sociálně vyloučených Romů získat byt. Změna těchto kritérií se jeví jako zásadní předpoklad pro sociální integraci v oblasti bydlení. Vzhledem k tomu, že se většinou jedná o nepřímou diskriminaci, není vždy jednoduché ji dokázat".

Publikačním počinem na poli vědeckého bádání o sociálně vyloučených Romech je publikace "Romové v osidlech sociálního vyloučení". Editoři této publikace jsou T. Hirt a M. Jakoubek z Centra aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, zatímco přispěvatelé do sborníku jsou jak akademici a studenti dané problematiky, tak i členové nestátních neziskových organizací. Štěpán Moravec, jeden z přispěvatelů do sborníku, se ve svém textu "Nástin problému sociálního vyloučení romských populací" věnuje i problematice bydlení a vzniku sociálně vyloučených lokalit. Nejprve se věnuje okolnostem vzniku dnešní situace, které vidí jako ekonomicky motivované. Problém současnosti však vidí ve stávajících systémech přidělování obecních bytů, které často obsahují, zejména v pravidlech přidělování bytů, více či méně skryté diskriminační praktiky. Jako příklad takové diskriminační praxe lze uvést např. povinnost žadatele o přidělení bytu předložit čistý výpis z trestního rejstříku a prokázat bezdlužnost nejen svojí, ale i členů nejbližší rodiny. Mezi důsledky takové praxe patří, že romští žadatelé, kteří byli v minulosti trestáni i za společensky méně závažné trestné činy a jejichž rodinní příslušníci jsou zadluženi, ztrácejí nárok na přidělení bytu a jejich bytová situace se nadále zhoršuje.

Problematice řešení problému ubytování pro tzv. "neplatiče" (tj. lidi mající problémy s placením nájemného a služeb s tím spojenými) na samosprávné úrovni, což významnou měrou přispívá ke tvorbě sociálně vyloučených lokalit, se kromě Moravce v daném sborníku věnuje i autorská dvojice Radostný-Růžička ve svých textech "Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučené lokality" a "Masokombinát Kladno: výzkumná zpráva". Autoři se v případové studii věnují okolnostem vzniku jedné sociálně vyloučené lokality ve středních Čechách, kterou by bylo možné označit za typickou. Sociálně vyloučená lokalita se nalézá na periferii obce a vznikla jako způsob, jakým se obec pokusila vyřešit problematiku vzrůstajícího počtu občanů majících problémy s placením nájemného a služeb spojených s bydlením. Autoři analyzují tzv. "mediální diskurz o neplatičství", jehož součástí je definování dané lokality jako "ubytovny pro neplatiče" a jako lokality obývané Romy. V diskurzu o neplatičství splývají pojmy "neplatič", "nepřízřusobivý" a "Rom", ačkoli danou lokalitu neobývají pouze Romové, ale například i staří a nemocní lidé – "neromové" – z nichž řada nikdy

"neplatiči" nebyli. Autoři tvrdí, že jsou to právě chudí a sociálně vyloučení Romové, kteří mají největší pravděpodobnost, že budou lokálním byrokratickým systémem umístěni do této prostorově segregované lokality. Tím autoři obou analýz upozorňují na zjevnou rasovou diskriminaci v alokaci "sociálního bydlení" sociálně vyloučených Romů. Metoda výzkumu autorů bylo zúčastněné pozorování a diskurzivní analýza. Autoři proto svá zjištění nepodporují žádnými statistickými či formalizovanými daty.

Odbor vnitřní bezpečnosti Ministerstva vnitra zveřejnil zprávu o "Výzkumu kriminality v sociálně vyloučených lokalitách na Sokolovsku, Mostecku a v Ústí nad Labem a okolí"⁵⁴. V základním koncepčním dokumentu Ministerstva vnitra pro preventivní práci s menšinami a příslušníky menšin je uvedeno, že "Celkovou kriminalitu související se sociálně vyloučeným prostředím a osobami v něm žijícími si lze představit jako pyramidu, na jejímž vrcholu stojí lidé, kteří zneužívají špatné sociální situace v lokalitách", přičemž to jsou, mimo jiné, "majitelé domů vybírající v havarijních bytech vysoké nájemné". V typové kazuistice se dále uvádí, jak majitel jedné nemovitosti nacházející se v jedné sociálně vyloučené lokalitě zneužívá nízké sociální kompetenci nájemníků k tomu, aby jim do smluv o ubytování vkládal neetické a protiprávní podmínky. Dále majitel např. za nevyhovující byty vybírá nepřípadně vysoké nájemné a inkasuje od nájemníků zálohy za veškeré služby i přes to, že teplá voda i topení jsou již půl roku odpojeny. Majitel nemovitosti zneužívá situace, že nájemníci nejsou z různých důvodů schopni si najít ubytování jinde. V závěrech Zprávy se píše, že obce a města nemají dostatek motivace pro sociální začlenění svých občanů. Aplikují prý z velké části represivní kroky, zejména v oblasti bydlení, které ještě více prohlubují sociální vyloučení jejich občanů. Etnický stigmatizace pak také prý způsobuje, že tyto osoby a rodiny mají velmi nízký sociální kapitál potřebný k tomu, aby mohli efektivně vymáhat svá práva a proto se také častěji stávají obětmi různých forem diskriminace. V doporučeních se pak na závěr píše, že mimo jiné, že "police ČR musí jednat v otázkách sociální inkluze a potírání diskriminace s lidmi jako s jednotlivci, nikoli jako s jednotnou (sociálně vyloučenou či etnickou určenou) skupinou".

54 http://www.epolis.cz/download/pdf/materials_70_1.pdf

Diskriminaci a rasismu v oblasti bydlení menšin se ve svém příspěvku na mezinárodní konferenci „Plzeňské rozhovory“ věnoval Michal Růžička z Katedry antropologie FF ZČU. Letošní konference nesla podtitul „Chudoba a bohatství v současném světě“ a konala se dne 4.5. 2006 v Měšťanské besedě v Plzni. Růžička ve svém příspěvku „Sociální exkluze v Plzni“ věnoval zejména prostorové exkluzi, která znevýhodňuje své subjekty v mnoha dimenzích jejich životů. Autor se zaměřil na popis situace na poli sociální a prostorové exkluze v Plzni, přičemž identifikoval 7 – 10 sociálně vyloučených lokalit v obci, ve kterých je nuceno (neboť tam nebydlí dobrovolně) bydlet cca 500 lidí. V tabulce lokálních příčin a důsledků sociální exkluze v Plzni autor příspěvku představil příčiny a důsledky sociálního vyloučení v Plzni. Mezi příčiny prostorové exkluze, která lidi proti jejich vůli segreguje do nechtěných sousedství, autor zařazuje zejména bytovou politiku obce, dále pak neexistenci centrální koncepce sociálního bydlení a nakonec tzv. „etnickou definici situace“, která vede účastníky nějaké situace tuto situaci nahlížet skrze koncept etnicity, i když se jedná o situaci, ve které etnicita v zásadě nehraje významnou úlohu. Autor příspěvku dále popsal systém přidělování obecních bytů, který považuje za proces, ve kterém jsou ukotveny diskriminační praktiky, které odfiltrují zejména sociálně vyloučené Romy a umístí je do lokalit s nízkým standardem bydlení. Přidělení obecního bytu v Plzni schvalují rady jednotlivých městských obvodů na základě doporučení příslušných bytových komisí daných obvodů. Výchozím kritériem výběru nového nájemce do uvolněného bytu je pro bytové komise seznam žadatelů o byt (resp. tzv. bodový systém). Kromě seznamu žadatelů o přidělení bytu, který je sám o sobě neveřejný a který je vytvářen na základě veřejně nepřístupných pravidel bodového systému, ještě existuje dokument pod názvem „Kritéria pro výběr nájemce uvolněného bytu“. Ve druhém bodu tohoto dokumentu jsou dle autora uvedena „kritéria, ke kterým bude v rámci výběru žadatele přihlédnuto“. Mezi tyto body patří, mimo jiné, následující kritéria:

- » Zda žadatel v minulosti nebyl „neplatič“ nájemného.
- » Zvážit naléhavost žádosti o byt (celková bytová otázka žadatele, včetně vztahů v rodině...).
- » Zvážit polohu bytu (ve vztahu k atraktivitě lokality, zamezení koncentrace méně přízpůsobivých osob v kvalitní lokalitě).

- » Provéřit, zda nejde o problémovou osobu (výpis z trestního rejstříku, reference z předchozího bydliště apod.).
- » Zvážit, zda občan bude v budoucnu schopen splácet nájem bytu (včetně služeb).

Autor příspěvku tato kritéria považuje za jednoznačně diskriminační a zpochybňuje i jejich legálnost. Autor považuje stávající systém přidělování obecních bytů v Plzni za diskriminační, neobjektivní a netransparentní v tom smyslu, že (i) umožňuje do tohoto procesu nekontrolovatelně promítat subjektivní hodnotící soudy členů jednotlivých bytových komisí a rad a (ii) neumožňuje nikomu, ani žadatelům o byt samotným, nahlédnout do tohoto procesu: jednání bytových komisí a rad městských obvodů je neveřejné a nekontrolovatelné; veřejnosti jsou nepřístupné i zápisy ze zasedání jednotlivých rad. Stávající systém bytové politiky obce dle autora svými důsledky sociálně segregované a vyloučené lokality vytváří. tyto lokality jsou navíc obývány z cca 90 % Romy. Autor takovou situaci označuje pojmem "institucionální rasismus", který znamená selhání poskytnout profesionální službu lidem z důvodu barvy pleti, což de facto znamená zjevnou diskriminaci. Pakliže se jedná o selhání v oblasti poskytování služby bydlení, může se to projevit např. koncentrací a segregací lidí s jinou barvou pleti do prostorově segregovaných lokalit. Zde pak lze hovořit o rasismu a diskriminaci na poli alokace obecních bytů. Přednesený příspěvek bude publikován ve sborníku nesoucím stejný název jako konference (editor Š. Weisová z Katedry politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU).

5.3 Zprávy a studie

Zpráva o stavu lidských práv, Amnesty International⁵⁵

Dne 23.5. 2006 vydala Amnesty International zprávu o stavu lidských práv v ČR⁵⁶. Tato zpráva mimo jiné výslovně zmiňuje diskriminaci Romů a rasistické útoky jako jednu z výzev pro veřejnou politiku. Zpráva upozorňuje na diskriminaci Romů v oblasti zaměstnání, přístupu ke vzdělání a bydlení. Zpráva upozorňuje na latenci diskriminačního jednání, kdy k diskriminaci dochází často na základě požadavků, které zdán-

55 www.amnesty.cz, publikováno v květnu 2006

56 <http://web.amnesty.org/report2006/cze-summary-eng>

livě nejsou významné, jako třeba nutnost určité úrovně vzdělání pro získání bydlení. Zpráva zmiňuje také příklad jednání úřadu v Bohumíně, který vydal příkaz k vystěhování slabých Romských rodin z hotelového domu, aniž by pro ně zajistil náhradní ubytování.

ENAR shadow report on racism 2005⁵⁷

Zpráva sítě evropských nevládních organizací bojujících proti rasismu ENAR je pro Českou republiku sestavována organizací Liga lidských práv⁵⁸. V oblasti bydlení zmiňuje zpráva diskriminaci Romů, která se projevuje například tím, že příslušníci tohoto etnika tvoří 50 % (v některých místech až 90 %) obyvatel tzv. holobytů (bare-wall apartments) pro neplatiče nájemného. Zpráva dává existenci holobytů do souvislosti se vznikem novodobých ghatt (sociálně vyloučených lokalit) na okrajích měst, kterých v České republice neustále přibývá (situace je nejhorší na Moravě a v severozápadních Čechách). Zpráva nezaznamenává v českých městech tvorbu čtvrtí, které by v převážné míře obývali imigranti.

Zpráva o stavu romských komunit 2005⁵⁹

Zprávu předložila Rada pro záležitosti romské komunity a byla projednána vládou v dubnu 2006 společně s Informací o plnění usnesení vlády, týkajících se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých souvisejícími usneseními vlády ke dni 31. prosince 2005. Podobně jako loňská zpráva je materiál založen zejména na výsledcích výzkumů realizovaných v posledních několika letech různými vládními, nevládními a akademickými pracovišti. Za přetrvávající problém označuje vytváření prostorově a sociálně separované enkláv obývaných převážně romským etnikem. Tvorbu ghatt dává do souvislosti s podobnými nepokoji ve Francii, které ukazují, že ghettoizace a skrytý či otevřený rasis-

57 http://www.enar-eu.org/en/national/czechrep/Czech_Republic_2005.pdf

58 Liga lidských práv, www.llp.cz

59 www.vlada.cz

mus v majoritní společnosti a jejich důsledky jsou problémem celé společnosti a ne pouze vyloučených skupin.

Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí⁶⁰

Podrobný výzkum situace v romských sociálně vyloučených lokalitách provedený firmou GAC, spol. s.r.o, na zakázku Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Cílem analýzy bylo získat základní informace o situaci těchto lokalit pro správné nastavení systému čerpání finančních prostředků z Evropského sociálního fondu v programovém období 2007 – 2013 a zjištění možností a míry absorpční kapacity subjektů působících a poskytujících služby v této oblasti. Podrobnější informace o zjištěných analýzách jsou obsaženy v předcházejících kapitolách.

5.4 Přijetí a dopad Směrnice Rady EU 2000/43/EC o rasové rovnosti

Směrnice Rady EU 2000/43/EU by měla být implementována Zákonem o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací – tzv. Antidiskriminačním zákonem. Ten však v České republice dosud nebyl schválen. Zákon byl vetován Senátem kvůli „vážnosti a obecnosti jeho znění, obtížně naplnovatelného v praxi“ a poté 23.5. 2006 nepřijal poslaneckou sněmovnou.

Současnou právní úpravu ochrany proti diskriminaci (s výjimkou oblasti zaměstnanosti) lze považovat za velmi roztržitou a nepřehlednou, jelikož se různá protidiskriminační opatření nalézají ve více než desítkách právních předpisů. Tato úprava dosud nedostatečně implementuje požadavky evropských antidiskriminačních směrnic, které je Česká republika povinna implementovat do svého právního řádu z titulu členství v Evropské

unii. Právní roztržitost problematiky ochrany proti diskriminaci v přístupu k bydlení je v ČR možno kvalifikovat jako závažný problém⁶¹.

5.5 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu v oblasti bydlení

5.5.1 Institucionální opatření

Řada autorů i neziskových organizací (např. Růžička v bodu 2.4.3. či sdružení neziskových organizací FORINT v bodu 2.4.5.) upozorňují, že neexistence sektoru tzv. sociálního bydlení, které by bylo určeno pro osoby postižené či ohrožené sociální exkluzí, se také podílí na současném mnohdy nevhodném řešení bytové problematiky chudých lidí a menšin. Neexistence sektoru sociálního bydlení dle těchto autorů přispívá k ad hoc řešení bytové problematiky sociálně vyloučených a spolupodílí se na tvorbě sociálně vyloučených a etnicky segregovaných lokalit s nízkým standardem bydlení v českých městech.

Definice sociálního bydlení byla zapracována do novely Zákona o dani z přidané hodnoty s účinnou platností od 1. ledna 2008. Společný návrh Ministerstva financí a Ministerstva pro místní rozvoj definice pojmu „sociální bydlení“ pro účel snížené sazby DPH zahrnuje tři okruhy bydlení, z nichž jeden okruh byl vymezen jako „stavby sloužící k **ubytování osob ohrožených sociálním vyloučením** – což jsou např. dětské domovy, domovy důchodců, chráněné byty, azylové domy, týdenní stacionáře apod.“⁶²

Autoři „Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů v jejich okolí“, kterou vypracovala firma GAC spol. s.r.o. pro Ministerstvo práce a sociálních věcí, však tvrdí, že „Vymezení pojmu ‘sociálního bydlení’, které na začátku roku 2006 schválila vláda, se ... z hlediska integrace obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit jeví jako zcela nevyhovující“, neboť „v tomto novém vymezení se mísí dvojí chápání pojmu: úzké (bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel) a široké (jakékoli bydlení

⁶⁰ <http://www.esfcr.cz/files/clanky/3732/brozura.pdf>

⁶¹ Zdroj: Antidiskriminační zákon v ČR, analýza situace v roce 2006, výstup z projektu Transition Facility „Všichni jsme lidé“

⁶² <http://www.mmr.cz/index.php?show=001021415>

podporované z veřejných prostředků. Stírá se tak význam adjektiva 'sociální'. To v uvedeném spojení neodkazuje na sociálně potřebné⁶⁴ a nezdá se, že by současná debata na politické úrovni vedla k vytvoření či podpoře vytváření sektoru sociálního bydlení, který by odpovídal potřebám sociálně vyloučených a zmírňoval důsledky tohoto procesu, jakož i důsledky diskriminace a více či méně skrytého rasismu v procesu alokace obecního „sociálního“ bydlení.

Roku 2006 pokračoval jediný státem řízený program na podporu bydlení azylantů/uznaných uprchlíků – Státní integrační program. V jeho rámci si může azylant vybrat, zda přijmout byt v tzv. variantě I. – zde byt nabídne a pronajme azylantovi obec a dostane za to od státu dotaci. Takový byt nemůže azylant vyměnit, tento byt zůstává po dobu pěti let de facto k dispozici Státnímu integračnímu programu apod., možnost výběru ze strany azylanta je značně omezena. Pokud navíc nabídku odmítne, může být ze SIP vyloučen. Další, tj. II. variantou je možnost, kdy si azylant hledá byt sám u soukromého vlastníka a pokud dojde k dohodě mezi nimi a majitelem a Ministerstvem vnitra (musí se jednat o řádnou nájemní smlouvu apod.), vyplácí stát podporu naopak azylantovi – poskytuje mu určitou částku na měsíční nájemné. Problémem této varianty ovšem je, že tato podpora může být vyplácena jen přes úřady obcí, které se často této možnosti brání. Řada azylantů tak nemůže na slíbenou podporu a tím i na bydlení samotné dosáhnout. Proto se momentálně pracuje na změně pravidel této části Státního integračního programu⁶⁵.

5.5.2 Příklady projektů dobré praxe

Kampaň „Likviduj!“

Organizace Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s. ve spolupráci se svými partnery pokračovala v projektu a kampani "Likviduj!", která byla zaměřena na zvýšení veřejného zájmu o problematiku sociální exkluze zejména pak v souvislosti s bydlením. Kampaň byla v roce 2006 nejvýznamnějším počinem upozorňujícím širokou veřejnost na problém existence romských ghett (sociálně vyloučených lokalit) v českých

městech prostřednictvím www stránek⁶⁴ a prostřednictvím využití reklamních ploch na billboardech. Součástí veřejné kampaně byla také hudební turné „Likviduj Tour 2006“ skupiny Gulo Čar.

Všichni jsme lidé

O diskriminaci v oblasti bydlení byla odborná i široká veřejnost informována i prostřednictvím seminářů a tiskové konference realizovaných v září 2006, kde byly prezentovány výstupy z projektu „Všichni jsme lidé“ podpořeného v rámci programu Transition Facility.⁶⁵ Projekt „Všichni jsme lidé“ byl věnován identifikaci reálného i potenciálního jednání diskriminační povahy, jeho analýze a kategorizaci. Realizátoři projektu zúžili svůj záběr na diskriminaci v bydlení a v zaměstnávání, přičemž data pro analýzu sbírali ve třech městech ČR, ve kterých se vyskytují významné a do jisté míry typické sociálně vyloučené lokality: v Plzni, Ústí nad Labem a Bílině. Členové realizačního týmu v závěrečné publikaci „Sociální vyloučení pod lupou“ upozorňují, že pokud se již deklarované oběti diskriminace domáhají svých práv, tak současná právní situace neumožňuje, aby byly chráněny před pronásledováním, postihem či znevýhodňováním. Diskriminační jednání prý bývá často trpěno, neboť následky oznámení mohou mít pro oběť závažné existenční konsekvence (např. ztráta zaměstnání apod.). Jako prevenci této praxe pak realizátoři doporučují právně ukotvit zákaz pronásledování. Neutěšená situace na poli bydlení je pro Romy determinována jejich marginálním postavením na trhu práce a jejich dlouhodobou nezaměstnaností. Ve všech zkoumaných lokalitách jsou občané ohroženi sociálním vyloučením odkázání zejména na obecní bytové fondy a jejich systémy přidělování bytů. Tyto systémy přidělování bytů však v sobě dle autorů výzkumu obsahují momenty, které umožňují identifikovat Romy a soustředit je do méně kvalitních bytů. Tyto byty jsou v lokalitách, které jsou pomyslně určeny k umisťování Romů. Součástí publikace je i vložené CD, které obsahuje i praktickou právní část – vzory podání. Výsledky tohoto projektu jsou komplementární s výše zmiňovanou studií „Sociální exkluze v Plzni“ od M. Růžičky.

63 Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR, Centrum pro integraci cizinců

64 <http://www.ceskaghetta.cz>

65 projekt byl realizován neziskovými organizacemi sdruženými ve fóru Forint, www.forint.cz

6. RASOVĚ MOTIVOVANÉ NÁSILÍ A KRIMINALITA

6.1 Zdroje informací

Rasově motivované trestné činy jsou nadále oficiálně sledovány v rámci:

- » Ročenky Ministerstva spravedlnosti (zatím dostupné jen za rok 2005) <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?j=33&o=23&k=3397&d=47145>
- » Trestní statistiky soudů (zatím dostupné jen za rok 2005) http://www.justice.cz/cgi-bin/sqw1250.cgi/zresortu/stati/st_vyber.sqw?s=T
- » Trestní statistiky státních zastupitelství (zatím dostupné jen za rok 2005) http://www.justice.cz/cgi-bin/sqw1250.cgi/zresortu/stati/st_vyber.sqw?s=T
- » Evidenčně-statistického systému Policejního prezidia (dostupného za období od 1. 1. – 31. 7. 2006) http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2006/index.html

Neoficiální úplné statistiky neexistují. Žádná nezisková organizace, univerzita nebo jiná instituce nevede ucelené statistiky o rasovém násilí v ČR. Poslední instituce, která tyto informace rámcově poskytovala, přičemž se soustředila především na nejhrubší projev rasového násilí (ubližení na zdraví a vraždy) bylo občanské sdružení HOST (Hnutí občanské solidarity a tolerance) činné v období 1993–2000.

6.1.1 Legislativní rámec ochrany proti rasismu, xenofobii a antisemitismu

Rasově a ideologicky motivovaná kriminalita je explicitně stíhána v rámci hlavy V. trestního zákona (§196–198a)⁶⁶ – trestné činy hrubě narušující občanské soužití, dále je ochrana před hnutími potlačujícími něčí práva a svobody zakotvena v hlavě X. (§260 – §261a) – trestné činy proti lidskosti. Jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby je rasový nebo ideologický motiv zakotven v dalších ustanoveních trestního zákona, prostřednictvím kvalifikovaných skutkových podstat jiných trestných činů (např. vražda § 219 odst. 2 písm. g, ubližení na zdraví § 221 odst. 2 písm. b), §221 odst. 2 písm. b) aj.)

Český trestní zákon je obecná právní norma, která generálně postihuje nenávist vůči různým skupinám obyvatel. Tyto skupiny obyvatel jsou v jednotlivých ustanoveních blíže, ale obecně specifikovány. Trestní zákon tedy přímo nechrání věřící jednotlivých církví (křesťany, židy, muslimy) nebo ani jednotlivé etnické nebo národnostní skupiny (Romy, Vietnamce apod.), chrání svobodu každého ne/vyznávat víru a právo každého na poklidný život bez ohledu na jeho barvu pleti nebo jazyk. Tato obecnost trestního zákona umožňuje stíhat každé jednání, které je motivováno nenávistí vůči osobám odlišného původu, víry, jazyka, sociálního postavení, sexuální orientace apod. Termín islamofobie nebo antisemitismus tedy české trestní právo nezná.

Majetek příslušníků menšin je trestním zákonem chráněn především v ustanovení § 196, které výslovně postihuje toho, kdo by vyhrožoval jinému pro jeho politické přesvědčení, rasu, národnost, příslušnost k etnické skupině, vyznání nebo proto, že je bez vyznání. Dále prostřednictvím kvalifikované skutkové podstaty § 257 odst. 2 písm. b) (poškození cizí věci).

Jednotlivá ustanovení a příslušná judikatura jsou podrobně popsány v kapitole Legislativa.

⁶⁶ Z. č. 140/1961 Sb.

6.1.2 Trestní odpovědnost skupin a hnutí propagujících rasismus, xenofobii a antisemitismus

Činnost organizací, skupin nebo hnutí nemůže být českým trestním právem postihována, protože české trestní právo nezná trestní odpovědnost právnické osoby nebo trestní odpovědnost skupin fyzických osob. Konkrétní trestný čin musí mít konkrétního pachatele – fyzickou osobu. Trestní právo postihuje individuální jednání spočívající v podpoře a propagaci hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§260–261a) nebo se aktivně podílejících na činnosti skupin hlásajících diskriminaci nebo nenávist (§198a odst.3).

Organizace, hnutí a jiné skupiny mohou vykonávat svoji činnost jako registrovaná občanská sdružení⁶⁷ nebo obecně prospěšné společnosti⁶⁸, pokud jejich činnost bude v rozporu s platným právním řádem České republiky, především s Ústavou, Listinou základních práv a svobod a mezinárodními závazky ČR vyplývajícími z implementovaných mezinárodních smluv, je možné ve správním řízení jejich registraci zrušit. Některé organizace (jmenovitě např. neonacistický Národní odpor či Blood and Honour Division Bohemia) vůbec neusilují o to, stát se registrovanou organizací a pohybují se de facto v ilegalitě. Přesto vyvíjí aktivní činnost směřující k potlačení práv a svobod člověka. Za současně platné legislativy nelze tyto organizace postavit mimo zákon. Je však možné stíhat jednotlivce tyto skupiny podporující, propagující či jinak s nimi spolupracující.

6.2 Zjištění a statistická data

Mezi nejvýznamnější zdroje informací a relevantních dat v roce 2006 patřily:

a) státní správa

- » Statistika ministerstva spravedlnosti (přehledně zaznamenaná v Informaci o problematice extremismu na území ČR v roce 2005, jinak také dostupná na výše zmíněných stránkách) uvádí počty pravomocně osob za trestné činy s extremistickým podtextem v roce 2005 (trestné jednání mohlo být uskutečněno i v letech předcházejících). V tabulce jsou zaznamenány trestné činy podle znění jednotlivých paragrafů trestního zákona.

67 Podle zákona č. 80/1990 Sb., o sdružování občanů

68 Podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech

Trestný čin	Ustanovení trestního zákona	Počet osob
podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv svobod člověka	§ 260, § 261	67
hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení podle	§ 198	39
násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci	§ 196	26
výtržnictví	§ 202	8
ublížení na zdraví	§ 221	5
útok na veřejného činitele	§ 155	5
vydírání	§ 235	2
„nebezpečné vyhrožování“	§ 197a	2
podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	§ 198a	2
porušování práva autorského, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi	§ 152	1
ublížení na zdraví – těžká újma	§ 222	1
krádež	§ 247	1

Tabulka přejata z Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2005, str. 31

- » **Statistika Nejvyššího státního zastupitelství** (přehledně zaznamenaná v Informaci o problematice extremismu na území ČR v roce 2005, jinak také dostupná na výše zmíněných stránkách) uvádí počet osob stíhaných v roce 2005 pro trestné činy spáchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávistných pohnutek.

Trestné činy rasově či jinak nenávistně motivované	Stíháno celkem osob	Obžalováno celkem osob
1995	508	461
1996	616	552
1997	569	495
1998	535	439
1999	580	510
2000	535	451
2001	529	369
2002	467 (+51 ZPŘT)	435 (+50 ZPŘT)
2003	325 (+44 ZPŘT)	286 (+44 ZPŘT)
2004	351 (+48 ZPŘT)	326 (+47 ZPŘT)
2005	294 (+46 ZPŘT)*	264 (+45 ZPŘT)*

Tabulka přejata z Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2005, str. 33

6. RASOVĚ MOTIVOVANÉ NÁSILÍ A KRIMINALITA

- » **Evidenčně statistický systém kriminality Policejního prezidia ČR – ESKK** (přehledně zaznamenaná v Informaci o problematice extremismu na území ČR v roce 2005, jinak také dostupná na výše zmíněných stránkách) zachycuje počet trestných činů (podle paragrafového znění spáchaných pouze v roce 2005).

Provision	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Prov. 196 Article 2 ¹ Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	85	76	85	80	41	61	71	41	45	29
Prov. 198 Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení	62	46	69	85	111	86	105	71	101	63
Prov. 198a Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	11	11	15	18	11	16	18	11	13	14
Prov. 219 Article 2g Vražda s rasovým motivem	0	2	3	1	0	1	0	0	0	3
Prov. 221 Article 2b Ublížení na zdraví s rasovým motivem	20	19	23	7	11	8	6	14	9	7
Prov. 222 Article 2b Ublížení na zdraví s rasovým motivem a způsobením těžké újmy na zdraví	4	10	10	4	5	7	4	7	5	11
Prov. 235 Article 2f Vydírání s rasovým motivem	0	5	0	3	1	3	2	1	4	1
Prov. 236 Omezování osobní svobody	5	1	2	0	1	1	1	0	0	0
Prov. 238a Porušování svobody sdružování a shromažďování	28	30	28	0	1	1	0	0	0	0
Prov. 257 Article 2b Poškození cizí věci s rasovým motivem	82	51	82	38	11	6	14	4	4	0
Prov. 259 Genocidium	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prov. 260 Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	33	20	32	70	53	88	95	77	50	35
Prov. 261 dtto	50	62	104	107	95	174	123	123	87	73

Tabulka přejata z Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2005, str. 15

Uvedené statistiky nemají tedy stejný časový horizont vykazování.

b) nevládní sektor

Žádná nevládní organizace nevydala zprávu nebo statistická data týkající se rasově motivovaného násilí nebo kriminality. Poslední výzkum vztahující se k rasismu a xenofobii v ČR byly publikovány na jaře 2005⁶⁹ a 2006. Jednalo se o následující výzkumy:

- » Výzkum „Jak jsme na tom s tolerancí?“⁷⁰ byl proveden Centrem pro výzkum veřejného mínění v březnu 2005. Z výzkumu mj. vyplývá, že celých 75 % obyvatel ČR by za souseda nechtělo Romy, s touto hodnotou se Romové umístili na čtvrtém místě nevítaných sousedů hned po alkoholických, narkomanech a osobách s kriminální minulostí. Pětina obyvatel ČR (22 %) by za souseda nechtěla osobu jiné barvy pleti nebo jiného cizince (21 %). Pokud by sousedy dotazovaných měli být Židé, vadilo by to pouze 6 % obyvatel ČR.
- » Výzkum STEM/Trendy 4/2006⁷¹ potvrdil přetrvávající odmítavý vztah obyvatel ČR vůči Romům. Dotázaním 1690 osob bylo zjištěno, že 67 % osob má k Romům negativní vztah, pětina (21 %) osob má k Romům stejný vztah jako k ostatním, 7 % dotázaných nemá k Romům vztah žádný a 5 % má k romské menšině vztah pozitivní. V porovnání s výsledky veřejného mínění z dubna 2005 se deklarovaný vztah k romské menšině příliš nezměnil.

6.3 Současné trendy v statistických datech

Pro účely této zprávy byla ke srovnání rasově motivované kriminality v roce 2006 s předchozím obdobím zvolena statistika Policejního prezidia. Data publikována prostřednictvím Statistických výkazů kriminality zachycují všechny trestné činy ohledně kterých bylo v daném období zahájeno úkony v trestním řízení podle § 158 odst.3 trestního řádu.⁷²

69 Výzkum CVVM z roku 2005 uvádíme proto, že zachycuje vztah různým národnostním a etnickým menšinám, a také cíleně zkoumal vztah k židovské menšině.

70 Tisková zpráva z výzkumu „Jak jsme na tom s tolerancí?“. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2005. dostupná z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100476s_ov50427.pdf, staženo 1.3.2006

71 <http://www.stem.cz/clanek/1112>

72 Z č. 141/1961 Sb.

Statistika tedy zahrnuje všechny rasově/ideologicky motivované činy, o kterých se policie dozvěděla bez ohledu na to, zda bylo dále sděleno obvinění, podána obžaloba nebo dokonce vynesena rozsudek. Statistika tedy zahrnuje všechna jednání o kterých se v první fázi policie nebo poškozený domnívají, že byla spáchána ze zášti. Data jsou aktuálně dostupná za období od 1. 1. 2006 do 31. 7. 2006⁷³ a je možné je srovnat se stejným časovým obdobím roku 2005 (tedy rozmezí od 1. 1. do 31. 7. 2005⁷⁴). Statistiky státních zastupitelství a soudů, které byly citovány v uplynulých zprávách a studiích vypracovaných pro EUMC nejsou dosud (v září 2006) dostupné, proto nejsou ke srovnání rasově/ideologicky motivované kriminality použity.

Evidenčně statistický systém kriminality Policejního prezidia se věnuje trestným činům podle § 198, § 198a a §§ 260–261a. Bližší srovnání uvádí následující tabulka, ze které je patrný mírný nárůst celé skupiny rasově/ideologicky motivovaných trestných činů (z 108 na 118). Zatímco jednání postihované podle § 198 (Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení) zaznamenalo dramatický pokles (z 43 na 27 činů), zcela opačný trend (nárůst z 5 na 23) je patrný u trestného činu stíhaného podle § 198a (Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod). Trestných jednání spadajících pod ustanovení §§ 260–261a (Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka) bylo ve sledovaném období v roce 2006 o 8 více než v roce 2005.

Lze tedy konstatovat, že míra rasově/ideologicky motivované kriminality zůstává více-méně konstantní.

Rasově motivovaná kriminalita podle Statistického výkazu kriminality Policejního prezidia – srovnání				
		1. 1. – 31. 7. 2005	1. 1. – 31. 7. 2006	
Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení	§ 198	43	27	-16
Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	§ 198a	5	23	18
Podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka	§§260–261a	60	68	8
CELKEM		108	118	10

73 http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2006/index.html

74 http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2005/index.html

6.3.1 Identita pachatelů a obětí

V rámci zveřejněných Evidenčně statistických výkazů kriminality byl sledován věk, pohlaví a recidiva pachatelů (viz tabulka). Data o obětech nejsou známa vůbec.

Evidenčně statistický výkaz kriminality srovnání období 1. 1. 2005 – 31. 7. 2005 s obdobím 1. 1. 2006 – 31. 7. 2006															
Název	stíháno, vyšetřováno osob														
	Celkem			Recidivisté			Nezletilí			Mladiství			ženy		
	2005,	2006,	rozdíl +/-	2005,	2006,	rozdíl +/-	2005,	2006,	rozdíl +/-	2005,	2006,	rozdíl +/-	2005,	2006,	rozdíl +/-
Hanobení nár., přesvědč. a rasy (§198)	39	18	-21	18	9	-9	0	0	0	2	0	-2	6	4	-2
Podněcování k nár. a ras. nenáv. (§198a)	4	20	16	0	12	12	0	0	0	1	1	0	1	2	1
Podpora a propagace hnutí (§§260–261a)	51	58	7	18	25	7	0	3	3	4	6	2	0	2	2

Z tabulky je patrný nárůst počtu pachatelů u trestných činů Podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§§260–261a) a Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§198a) a naopak pokles počtu trestných činů Hanobení rasy, národa a přesvědčení (§198). Stejný trend sledují i jednotlivé podskupiny pachatelů (nezletilí, mladiství, ženy, recidivisté).

České právo neumožňuje sledovat etnicitu obětí nebo pachatelů. V případě, že se jedná o rasově motivovaný trestný čin, bývá zpravidla ve spisu zachycen rasový/ideologický motiv, ze kterého lze později dovodit etnicitu oběti nebo příslušnost pachatele. Poslední relevantní výzkum zpracovaný na téma charakteristiky obětí a pachatelů interetnický motivované trestné činy zpracovala pro Institut pro kriminologii a sociální prevenci Markéta Štěchová.⁷⁵ Výzkum analyzuje 992 trestných činů spáchaných v letech 1997–2001 a zachycených ve Zprávách ministerstva vnitra. Výzkum uvádí zajímavé výsledky, které je však potřeba důsledně chápat v kontextu období, ze kterého pocházejí statistická data, a také v kontextu metodiky výzkumu⁷⁶. Do období 1990–2000 spadají podle nevládních

75 Štěchová, M. a kol.: Interetnické konflikty: jejich příčiny a dopady z pohledu teorie a empirických sond. IKSP. 2004. dostupné z <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>, staženo 1.6.2006

76 Jako podklad výzkumu sloužily především policejní svodky, pouze u 55 pachatelů byly informace o okol-

organizací Hnutí občanské solidarity a tolerance a Tolerance a občanská společnost nejzávažnější rasově motivované trestné činy páchané rasistickými skinheads. Zároveň policie nezřídka neidentifikovala pachatele jako příslušníky extremistických hnutí, tedy výsledky statistik uvádějí nižší počet pachatelů ze skupiny rasistických skinheads než ve skutečnosti.

Z výzkumu lze uvést následující poznatky. Pachatel rasově motivovaného násilí je ve většině případů muž (90–96 %) ve věkovém rozmezí 15–25 let (70 %). V šedesáti procentech případů útočí osamoceně, tento poměr se obrací u skupin rasistických skinheads, kde bylo pouze 27 % případů spácháno jednotlivcem. Výzkum uvádí, že mezi pachateli převažovali bílí Češi bez ideologického zaměření (60 %), dále rasističtí skinheads (20 %) a Romové (18 %). Tuto část výzkumu považují neziskové organizace za problematickou z výše uvedených důvodů.

Jako typickou obětí výzkum identifikoval muže (v 80–90 %) nad 30 let (60 %). Jedná se zpravidla o oběti romského původu (64 %, v případě, že útočí rasistický skinhead až 71 %). Bílých Čechů je v interetnických konfliktech napadena přibližně jedna pětina (22 %), Židů pouze 1,6 %. Obětí z řad jiných etnických menšin a cizinců je pouze zlomek a obvykle v hl. městě Praze. K charakteristice obětí poznamenává organizace Tolerance a občanská společnost, že existuje blíže nespecifikovaný počet rasově/ideologicky motivovaných trestných činů, které nebyly nahlášený policii a nebyly tedy ani nikdy stíhány. Například oběť jednoho z nejbrutálnějších napadení přelomu tisíciletí (pachatel František Sobek) nebyla nikdy dohledána.

nostech spáchání trestného činu získány přímo ze spisu. Nemohlo tedy dojít k důkladnější analýze motivace a etnické nebo ideologické příslušnosti jednotlivých pachatelů a jejich obětí. Mohlo dojít, a podle NNO docházelo, k situaci, kdy se policie ideologickým původem pachatelů nezabývala, zatímco etnicitu jim naopak přiznávala. Signifikantně na to ukazuje téměř totožný počet pachatelů z řad rasistických skinheads (analýza uvádí pouze nepřesný termín skinheads) a etnických Romů. Pro policisty vyšetřující rasově motivovanou trestnou činnost, resp. identifikující její pachatele, je nepoměrně jednodušší zařadit pachatele mezi příslušníky etnické skupiny (na základě barvy pleti, typického jména nebo přízvuku), než složitě zjišťovat a především dokazovat příslušnost pachatele k rasistickým skinheads. V tomto období tedy pokud se zpravidla pachatel přímo neidentifikoval s rasistickými skinheads, nebyl za ně považován. Slabou stránkou výzkumu je také skutečnost, že analýza byla sestavována na základě spisů, tedy nikoli přímými metodami (např. rozhovor s pachatelem a obětí, sledování ostatních aktivit pachatele).

6.3.2 Zdroje dat

- » Evidenčně statistický systém Policejního prezidia je veden pro jednotlivé kraje a pro Českou republiku jako celek.
- » Statistiky státních zastupitelství jsou vedeny pro jednotlivé kraje a pro Českou republiku jako celek
- » Statistiky soudů jsou vedeny pro jednotlivé kraje a pro Českou republiku jako celek
- » Statistické ročenky ministerstva spravedlnosti jsou vedeny pro jednotlivé kraje a pro Českou republiku jako celek.

6.4 Veřejná dostupnost oficiálních dat

Většina výše uvedených dat je veřejně dostupná. Pokud tomu tak není, je tato skutečnost vyznačena v textu. Data jsou dostupná na internetu a zpravidla i v tištěné podobě. Pro získání dat je dále možné využít tiskové mluvčí Policejního prezidia, jednotlivých ministerstev a dalších zainteresovaných orgánů. Poskytování informací je upraveno zákonem 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

6.5 Zprávy a studie

Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2005⁷⁷

Zprávu vydává každoročně od roku 1998 vládní zmocněnec pro lidská práva. Zpráva informuje o dodržování lidských práv zakotvených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními závazky České republiky. Za rok 2005 se věnuje především občanským, politickým, hospodářským a sociálním právům, právům osob ve výkonu trestu, právům cizinců a uprchlíků. Sleduje také vývoj antidiskriminační legislativy

77 <http://www.vlada.cz/assets/cs/rvk/rlp/dokumenty/zpravy/zprava2005.pdf>

ČR, dodržování a prosazování rovných příležitostí pro muže a ženy. Zpráva se také zmiňuje o rasovém násilí a pravicovém extremismu.

Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2005⁷⁸

Každoročně publikovaná zpráva o extremismu shrnuje situaci a vývoj v roce 2005 o oblasti pravicového i levicového extremismu, rasismu a xenofobie a navazuje na předchozí výroční zprávy. Zpráva je zpracována v gesci ministerstva vnitra a přispěním Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace, resortů zahraničních věcí, spravedlnosti, obrany, školství, mládeže a tělovýchovy, kultury, práce a sociálních věcí, Nejvyššího státního zastupitelství a Rady vlády ČR pro lidská práva. Zachycuje situaci a vývoj na extremistické scéně, přijatá opatření státní správy a stav plnění mezinárodních závazků ČR v relevantní oblasti. Zpráva podává přehled trestné činnosti s extremistickým podtextem, což jsou především tzv. trestné činy z nenávisti.

ENAR Shadow report 2005⁷⁹

Česká republika je zastoupena v celoevropské síti nevládních organizací působících proti rasismu (ENAR) od roku 2005. V roce 2006 byla publikována Stínová zpráva o rasismu v Evropě vypracovaná českými zástupci ENARu – organizací Liga lidských práv. Zpráva se věnuje rasismu a diskriminaci v těchto základních oblastech; zaměstnanost, bydlení, vzdělávání, zdraví, policing, rasová kriminalita, přístup ke zboží službám a rasismus v médiích. Zpráva podává přehled rasově motivovaných trestných činů v roce 2005. A krátce informuje o rasovém násilí v ČR. Těžiště zprávy nespočívá ve sledování rasově motivovaném násilí.

78 Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce 2005 byla předložena vládě ČR jako samostatná příloha *Zprávy o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2005*, kterou vzala vláda ČR na vědomí usnesením č. 438 ze dne 19. dubna 2006, dostupné z <http://www.mvcr.cz/dokument/2006/extrem05.pdf>, staženo 1. 9. 2006

79 http://www.enar-eu.org/en/publication/shadow_reports/index.shtml

Výroční zpráva 2005 Amnesty International⁸⁰

Zpráva publikovaná 23.5. 2006 jako hlavní problémy ČR uvádí diskriminaci Romů, rasistické útoky a policejní násilí. Romové byli diskriminováni především v oblasti zaměstnávání, bydlení a přístupu ke vzdělání. Zpráva uvádí konkrétní případ romského mladíka R.B., který byl napaden městským strážníkem v městě Krupka, který byl odložen a kritizuje shovívavost vyšetřovatelů vůči rasově motivovaným trestným činům a upozorňuje na to, že v ČR neexistuje na ministerstvu vnitra nezávislý orgán, který by šetřil trestné činy policistů.

6.6 Opatření a iniciativy usilující o odstranění rasismu, xenofobie a antisemitismu

V oblasti potlačování projevů rasismu, xenofobie a antisemitismu je za významné události možno považovat Policejní kampaň na přijímání příslušníků menšin, Likviduj! Tour, projekt komunitního centra In-Báze a rozhodnutí o podpoře Domu národnostních menšin. Všechny události jsou podrobněji popsány níže. V oblasti „*responding proactively to the needs of victims of racist crime*“ nebyla zaznamenána žádná významná událost nebo aktivita.

6.6.1 Institucionální opatření

Národní strategie pro práci Policie České republiky ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám

Ministerstvo vnitra pokračuje v plnění strategie, jejímž cílem je připravit policisty k práci v multikulturní společnosti, a také umožnit příslušníkům menšin zapojit se do práce policie ČR. Strategie se soustředí především na vzdělávání policistů, omezení zaměstnávání policistů s rasistickými názory a postoji, vytvoření rámce policejní prevence ve vztahu k menšinám. Strategie se vztahuje na příslušníky národnostních

80 České info na <http://www.amnesty.cz/main.php?sec=3&art=282&from=25>, staženo 1. 8. 2006

menšin v ČR a cizince ve všech pobytových režimech. Cílovou skupinou stanovených opatření je Policie ČR. Strategii realizuje Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR, který je v rámci resortu zodpovědný a podává pravidelnou Zprávu o postupu a průběžných výsledcích zavádění Národní strategie ve vztahu k národnostním menšinám. Pro následující období je platná *Strategie pro práci Policie České republiky ve vztahu k menšinám pro léta 2006 – 2007*⁸¹

6.6.2 Příklady projektů dobré praxe

Příklady projektů dobré praxe byly vybrány s ohledem na jejich význam v působení proti rasovému násilí a kriminalitě. Hlavní roli v řešení rasově motivované kriminality hraje především policie, státní zastupitelství a soudy. Proto není v této zprávě opomenuta činnost policie při plnění závazků vyplývajících jí z National Strategy on Policing National and Ethnic Minorities. Zpráva zmiňuje Strategii také proto, že došlo vyhodnocení předchozího období a plnění úkolů vyplývajících ze Strategie a byly přijaty konkrétní kroky pro období 2006–2007. Je tedy patrné, že česká státní správa považuje vztah policie a minorit za klíčový pro řešení rasově motivovaného násilí. Jako příklad dobré praxe byla zvolena státní správou realizovaná kampaň zaměřená na přijímání příslušníků minorit do řad policie. Kampaň má potenciál ovlivnit vztah policistů k minoritám a naopak. Pokud se příslušníci minorit stanou policisty, mohou významně pomoci při řešení problémů typických pro jejich komunitu. Jako další příklad dobré praxe byl vybrán projekt komunitního centra InBáze realizovaný občanským sdružením Berkat. Projekt je zcela inovativní a odpovídá na dlouhodobou poptávku migrantů hledajících místo, kde by se mohli setkávat a vzdělávat se. Centrum pravděpodobně přispěje ke sblížení české kultury s kulturami přichozích migrantů.

Jako poslední příklad dobré praxe byla vybrána kampaň proti sociální exkluzi Likviduj! Česká ghettota tour, která efektivním způsobem upozorňuje na problematiku vyloučených lokalit. Tato kampaň byla vybrána proto, že mimo jiné upozorňuje na přetrvávající institucionální rasismus a diskriminaci v zaměstnávání a službách vedoucí k sociální exkluzi.

81 http://www.mvcr.cz/dokument/2006/mensiny_2006_7.pdf, staženo 1. 7. 2006

Policejní kampaň na přijímání příslušníků menšin

V rámci plnění Strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k menšinám realizuje ministerstvo vnitra ve spolupráci s reklamní agenturou informační kampaň, jejíž cílem je získat nové policisty romského, vietnamského a ukrajinského původu. Kampaň charakterizuje slogan „Policie ČR je také Vaše policie“ a představuje policii jako instituci prostou předsudků připravenou přijímat příslušníky menšin. Kampaň je inovativní především v tom směru, že přibližuje policii národnostním menšinám a rozšiřuje cílovou skupinu o vietnamské a ukrajinské obyvatele České republiky. /Do současné doby se nábor do Policie ČR soustředil především na představitele romského etnika./ Kampaň oceňují především romské organizace⁸².

In-Báze⁸³

Komunitní centrum pro migranty, uprchlíky a cizince žijící v ČR bylo občanským sdružením Berkat otevřeno v květnu 2006 v Praze. Centrum zatím jako jediné svého druhu poskytuje cizincům širokou škálu služeb – vzdělávání, právní, sociální a psychologické služby. Slouží také jako místo setkávání minorit s majoritou a působí k odstraňování rasismu a xenofobie v ČR. Projekt je prvním a zatím jediným svého druhu v ČR, kde citelně chybělo místo, kde by se mohli setkávat a poznávat příslušníci minorit s majoritou i navzájem. Projekt využívá širokou dobrovolnickou základnu. Již nyní (září 2006) je jasné, že projekt je úspěšný, je oceňován především návštěvníky jednotlivých kurzů, které jsou naplněny, i ostatními organizacemi.⁸⁴

82 http://www.romea.cz/index.php?id=servis/z2006_0523

83 <http://www.berkat.cz/sekce.php?id=43>

84 <http://www.domavcr.cz/novinky.shtml?x=1513707>,
<http://www.migrace.com/cs/dalsi-aktivita/projekty.html>,
<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=183>,
http://migraceonline.cz/novinky_f.shtml?x=1919240

Likviduj! tour www.ceskaghetta.cz

Sociální kampaň zaměřená proti sociální ghattům v ČR byla realizována společností Člověk v tísni a vyzývala prostřednictvím billboardů, citylightů, plakátů, koncertů a webových stránek k zrušení těchto ghatt. Kampaň byla v roce 2006 nejvýznamnějším počinem upozorňujícím širokou veřejnost na problém existence romských ghatt (sociálně vyloučených lokalit) v českých městech a způsobu řešení jejich problémů (terénní sociální práce) prostřednictvím www stránek⁸⁵ a prostřednictvím využití reklamních ploch na billboardech. Součástí veřejné kampaně byla také hudební turné „Likviduj Tour 2006“ skupiny Gulo Čar.

85 <http://www.ceskaghetta.cz>

Příloha 1: Průvodce statistickými daty rasově motivovaných trestných činů v roce 2005

Template – guide for statistical data – 2005							
Official national sources					Unofficial sources		
	Official statistics	Crimes, incidents, complaints, court cases, etc.			National sources	International sources	
data	970	253	294	264	159	0	0
data source	Evidenčně statistický systém policejního prezidia, statistika Nejvyššího státního zastupitelství, statistiky ministerstva spravedlnosti	počet trestných činů spáchaných v roce 2005, source: Evidenčně statistický systém policejního prezidia ČR	počet stíhaných osob pro rasově a extremisticky motivované trestné činy; statistika Nejvyššího státního zastupitelství	počet obžalovaných osob pro rasově a extremisticky motivované trestné činy; statistiky Nejvyššího státního zastupitelství	počet odouzených osob pro rasově a extremisticky motivované trestné činy, statistika ministerstva spravedlnosti	nikdo metodicky nesleduje	nikdo metodicky nesleduje, data přebírána od orgánů státní správy
legal basis	trestní zákon, z č. 140/1961 Sb.	§§ 196–198a, § 219/2g, §221/2b, 222/2b, 235/2f, § 236, § 238a, 259, 257/2b, 260–261	§§ 196–198a, § 219/2g, §221/2b, 222/2b, 235/2f, 257/2b, 260–261a		§§ 152, 155, 196–198a, 202, 222,235, 247, 260–261a		

Statistika převzata z Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2005.

Příloha 2: Islamofobie v ČR – doplnění na základě dotazů položených Odboru bezpečnostní politiky ministerstva vnitra (OBP)

Oddělení bezpečnostní politiky konstatuje, že situace v ČR se liší od starých unijních států (Francie, Německo, Nizozemí, Rakousko), islamofobie není manifestována takovým způsobem, jako v těchto státech. Přesto bezpečnostní složky států věnují problematice islamofobie pozornost.

Iniciativy a aktivity bezpečnostních složek

- » Od 1. ledna 2005 došlo k rozšíření číselníků Evidenčně statistického systému kriminality Policejního prezidia ČR, které umožňuje zvláště identifikovat trestné činy motivované náboženskou a národnostní nesnášenlivostí, a to jak vůči Židům a židovské víře, včetně útoků proti objektům židovských obcí a jejich zařízení, synagogám, židovským hřbitovům a jejich zařízení, tak vůči **muslimům a islámské víře**. K dispozici jsou pilotní statistiky za rok 2005. Statistiky za rok 2006 budou vyhodnoceny v *Informaci o problematice extremismu na území České republiky v roce 2006*, která bude zpracována v roce 2007.
- » **Informování veřejnosti** (výroční zpráva „Informace o problematice extremismu na území České republiky“ dostupná na webových stránkách Ministerstva vnitra ČR v češtině a angličtině (www.mvcr.cz), rubrika Dokumenty)
- » **Ministr vnitra se setkal s představiteli muslimských organizací**, působících v České republice (únor 2006).
- » Ministerstvo vnitra ČR proto v I. pololetí roku 2006 navrhlo a zadalo k realizaci projekt **„Výzkum integračního procesu muslimské komunity na území ČR“**. Cílem výzkumu je poskytnout základní informaci o průběhu a stavu začleňování muslimů do české společnosti. Výzkum posoudí, jakými cestami se integrace ubírá a zaznamená hlavní

překážky úspěšného začleňování muslimů do hlavního proudu společnosti. Zachyceny budou „problematické“ momenty integrace, které mohou vést k problémům ve vzájemném soužití „komunity“ s většinovou společností a v budoucnosti narušovat sociální soudržnost či ústít v problematické formy soužití. Výsledky výzkumu budou zveřejněny v I. čtvrtletí roku 2007.

Trestné činy s antiislámským podtextem

(dle Evidenčně statistického systému kriminality Policejního prezidia ČR – ESSK)

ROK 2005 – 0

ROK 2006 (za období od 1. ledna do 31. srpna 2006)

V období od 1. ledna do 31. srpna 2006 byly zaevidovány dva případy s antiislámským podtextem. Jednalo se o:

- » trestný čin dle § 196 tr. zákona (násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci) motivovaný národnostní nesnášenlivostí vůči Arabům (Severomoravský kraj)
- » trestný čin dle § 198a tr. zákona (podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod) motivovaný náboženskou nesnášenlivostí vůči vyznavačům islámu (hl.m. Praha)

Problematika monitoringu náboženského extremismu spadá, po reorganizaci Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR (ÚSKPV PP ČR), i nadále do kompetence tohoto úřadu. Do tohoto rámce spadá i problematika islamofobie. Závažnou trestnou činností v této oblasti se zabývá Útvar pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování (ÚOOZ SKPV)

Příloha 3: Antisemitismus v ČR

Tento text je omezeným výběrem z oficiálních statistik ze Zprávy Ministerstva vnitra o extremismu v České republice, která zahrnuje i případy antisemitismu. Oficiální zpráva za rok 2006 bude dostupná na jaře roku 2007.

Zpráva za rok 2005 uvádí, že problémy spojené se sílícími znaky antisemitismu jsou mezi prioritami Evropské unie a uvádí, že mezi problémy v České republice patří i pravicový extremismus. Novými trendy při šíření antisemitismu jsou různé webové stránky (mnoho z nich je založeno na serverech umístěných v USA), brožury, magazíny a oběžníky rozšiřované na internetu.

Společným jmenovatelem pro pravicový i levicový extremismus a pro antisemitické zmínky v publikacích je negativní postoj vůči státu Izrael stejně jako k odlišné ideologické perspektivě. Nicméně na webových stránkách užívaných oběma skupinami můžeme najít vystaveny texty mnoha muslimských autorů, které negativně zobrazují stát Izrael a popírají právo na existenci Izraele. Někteří ze členů pravicových skupin mají kontakty s islámskou komunitou v České republice.

Jak jsme objasnili v předchozí zprávě, Ministerstvo vnitra vytvořilo nový systém rozřazování některých incidentů a dalo určité přesné kódy k incidentům proti židovské komunitě, lidem, stavbám a hřbitovům. Podle tohoto systému bylo v roce 2005 spácháno celkem 23 deliktů s antisemitickou povahou, 13 z nich bylo motivováno agresí založenou na národnostní intoleranci nebo nenávisti proti Židům a 10 z nich bylo ovlivněno náboženskou intolerancí vůči judaismu a Židům. Podle této Zprávy tvořil tento počet 9 % všech deliktů s extremistickou povahou.

ANTISEMITISMUS

Neoficiální, národní zdroje

A. Násilí proti osobám

2. června 2006 skupina tří opilých pravicových extremistů zaútočila na bezpečnostní službu chránící páteční večerní bohoslužbu v Jubilejní synagoze v Praze. Strážce potvrdil, že extremisté před synagogou provolávali nacistická hesla. Jeden z nich se náhle přiblížil a chtěl vejít dovnitř. Strážce bránil útočníkovi ve vstupu a ukázal mu, že je ozbrojený a připravený použít zbraň, když se bude muset bránit. Po tomto incidentu skupina odešla.

Zdroj: Židovská obec v Praze

B. Násilí proti majetku

Nefungující synagoga v Krnově (vesnice v blízkosti Brna) byla znesvěcena 30. března 2006. Neznámý pachatel napsal antisemitické vzkazy a popisy na lavice a na výstavní plakáty uvnitř synagogy. Jeden z nich zněl: „*Kristalnacht Olmütz 1939. Jägerndorf?*“, další: „*Heil Sudetenland. Juden heraus.*“ nebo: „*Heil Sudetenland. Erlebe hoch her Petr Anderle. Heil 18.*“

Zdroj: Fórum proti antisemitismu

Antisemitické symboly byly nalezeny na začátku dubna v české vesnici Krnov. Nápís „*Fuck off, Jude*“ byl namalován na vilu, která byla před druhou světovou válkou obývána místní velmi známou rodinou Bellakových.

Zdroj: Fórum proti antisemitismu

11. srpna během páteční bohoslužby ve Staronové synagoze chodil kolem synagogy neznámý muž a prohlašoval antisemitické poznámky.

Zdroj: Židovská obec v Praze

C. Slovní útoky

6. března 2006 byla na mobilní telefon jednoho pražského Žida zaslaná antisemitická SMS. Ve zprávě stálo: „*Špinavý Žide!*“ a následovaly výhrůžky násilí.

Zdroj: Fórum proti antisemitismu

27. března 2006 muž, který byl považován za Žida z vesnice Krnov obdržel hovor. Neznámý muž mu do telefonu křičel: „*Páchnoucí Žide!*“

Zdroj: Fórum proti antisemitismu

22. března 2006 byly na nástěnku na Akademii múzických umění v Praze vedle jména židovského profesora namazány Davidova hvězda a obscénní graffiti.

Zdroj: Fórum proti antisemitismu

D. Antisemitická literatura

7. března 2006 byl na internetové stránce pravicových extremistů www.prefer-statement.wz.cz uveřejněn článek popírající úmysl nacistů vyhladit během druhé světové války Židy. Článek měl název „*Úmysly sionistické vlády*“ a byl podepsán Richardem E. Harwoodem.

Zdroj: www.prefer-statement.wz.cz

17. března 2006 byl na neonacistické webové stránce <http://www.odpor.org/index.php?id=6&clanek=385> publikován článek obviňující Deborah Lipstadt z dogmatismu. Autor Ivan Kliment odmítá akceptovat „*dogma*“ holocaustu.

Zdroj: <http://www.odpor.org/index.php?id=6&clanek=385>

27. března 2006 byl na webovém magazínu Altermedia (cz.altermedia.info/date/2006/03) publikován konspirativní článek obviňující Sionisty z ovládnutí světa. Článek nazvaný "Chobotnice" byl napsán palestinským spisovatelem Nidal Salehem, který již dříve psal antisemitické články a knihy.
Zdroj: cz.altermedia.info/date/2006/03

1. dubna 2006 byl článek pana Nidala Saleha nazvaný "Chobotnice" publikován na antisemitické doméně www.prefer-statement.wz.cz. V tomto antisemitickém článku Saleh odsuzuje sionistickou lobby na Slovensku. Zmínil se o současných lidech a zkoumal jejich spojení se sionistickou lobby na Slovensku.
Zdroj: <http://www.prefer-statement.wz.cz/b0040.htm>

V dubnu 2004 byla nalezena antisemitická doména. Její název je www.trodas.wz.cz. V tomto fóru je antisemitická podkategorie o revisionismu.
Zdroj: www.trodas.wz.cz

16. dubna 2006 publikoval webzine www.zvedavec.org článek, který obviňuje Židy z holocaustu proti Palestincům.
Zdroj: www.zvedavec.org

15. června 2006 byl na webzinu Zvědavec uveřejněn další článek popírající holocaust.
Zdroj: http://www.zvedavec.org/clanky_1640.htm

Na webzinu Zvědavec byl publikován článek pravicového extremisty Richarda Krále, ve kterém přirovnává izraelskou politiku ke genocidě.
Zdroj: http://www.zvedavec.org/pohledy_1655.htm

16. června 2006 byl na webzinu Zvědavec publikován článek, který sionisty nazývá "rakovinou tohoto světa"
Zdroj: http://www.zvedavec.org/clanky_1672.htm

2. srpna 2006 obdržela Federace židovských obcí v ČR email. Autor v něm obviňuje Židovskou obec z rozpoutání konfliktu v Libanonu.
Zdroj: *Federace židovských obcí v ČR*

Židovská obec v Brně, druhá největší Židovská obec v České republice, obdržela antisemitický email napsaný v angličtině: "Dear Jews, Such is your disgusting bombing of innocent people in Lebanon. It's interesting that Jews can only bomb but cannot fight individually – as you are historically a group of cowards and money lenders/rentiers. I would like to meet one of your members individually to see how ,hard' you really are? I am English – its a pity Hitler' didnt finish you scum off. Let's meet individually tomorrow in Brno and see how tough you are? BNP"
Zdroj: *Židovská obec v Brně*

17. srpna 2006 obdrželo několik židovských organizací v Praze a izraelská ambasáda dopis od neaktivnější neonacistické organizace v České republice Národní odpor. Dopis byl kopií žádosti zasláné prezidentu republiky Václavu Klausovi. Patnáct podepsaných členů Národního odporu žádalo prezidenta o službu v "Iránské islámské armádě" v nadcházející válce proti sionistům a Izraelcům, která "jistě brzy přijde". Prohlásili, že jestli nedostanou svolení bojovat v Iránské islámské armádě, budou bojovat v Praze.
Zdroj: *Židovská obec v Praze*

25. června byl prezidentovi Židovské obce v Praze doručen emailový dopis odsuzující Židy za holocaust, kterého se dopouštějí na Palestincích. Anonym přirovnal Židy k nacistům.
Zdroj: *Židovská obec v Praze*

12. května 2006 byl Federaci židovských obcí v ČR zaslán dopis obviňující Židy z konspirace s českým režimem.
Zdroj: *Federace židovských obcí v ČR*

RAXEN

Zpráva o stavu rasismu, xenofobie a antisemitismu v České republice v roce 2006

Monitorovací zprávu o projevech rasismu, xenofobie a antisemitismu na území České republiky zpracovala obecně prospěšná společnost Člověk v tísni v rámci projektu RAXEN (European Racism and Xenophobia Information Network).

Spolupracující organizace:

Tolerance a občanská společnost

Centrum pro integraci cizinců

Bejt Praha

Centrum aplikované antropologie Západočeské univerzity v Plzni

Praha, říjen 2006